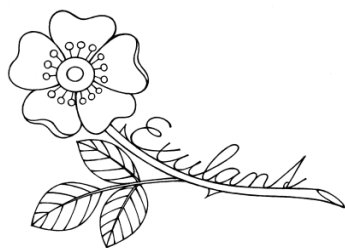

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 51 (1/2021)

zapsaného spolku

EXULANT

Milí čtenáři,

domnívám se, že jako potomci pobělohorských exulantů pro víru, smíme i my považovat herrnhutská Hesla za své duchovní dědictví. Letos vyšel již 291. ročník a byl uveden textem: *Bud'te milosrdní, jako je milosrdný váš Otec* (Lk 6,36). Z úvodního slova vydavatelů mi dovoluji zopakovat: *Před námi je nový rok. Je to cesta, kterou jsme ještě nešli. Ještě nevíme, zda dobře dojdeme. Bůh je milosrdný bez jakýchkoli podmínek. Není milosrdný jen občas, tu a tam, nejen pokud jej o to prosíme. Je takový stále. Prostě to k němu patří. Ježíš nás vyzývá, abychom tak činili po něm. Ale jak často se nám to podaří?... Nový rok je jako cesta, kterou jsme ještě nešli. Bůh je ale na cestě s námi svým slovem, požehnáním a velkým milosrdenstvím.*

V českém vydání připomíná po úvodním slovu o milosrdenství vydavatel výročí roku 2021 a v nich na prvním místě „staroměstskou exekuci 1621“. Vskutku dobré téma k přemýšlení o paradoxu Božího milosrdenství a lidského (i třeba velmi zbožného) pomstychtivého srdce.

V tomto čísle kromě jiného připomínáme 600. výročí vyhlášení Čtyř pražských artikulů. Ač se zřejmě jedná o vůbec první reformační program, téměř nikdo toto významné výročí nevzpomněl. Přecházejte si můžete druhou část studie Dr. Iana Randalla o spiritualitě misijní vize obnovené Jednoty bratrské.

V roce 2020 nám epidemiologická situace nedovolila uskutečnit plánovaný zájezd ani konat konferenci a členskou schůzi. Zatím nevíme, jaká bude situace v tomto roce.

Zájezd bychom chtěli uskutečnit a prosím, věnujte pozornost svolání náhradní členské schůze a letošní konferenci a členské schůzi.

A opět Vám všem, kdo naši činnost jakýmkoli způsobem podporujete, velmi děkuji.

Jan Bistranin

AKTUÁLNÍ KOMENSKÝ

Proto vám pravím: Nemějte starost o svůj život, co budete jíst, ani o tělo, co budete mít na sebe. Což není život víc než pokrm a tělo víc než oděv? Pohleďte na nebeské ptactvo: neseje, nežne, nesklízí do stodol, a přece je váš nebeský Otec živí. Což vy nejste o mnoho cennější? Kdo z vás může o jedinou píď prodloužit svůj život, bude-li se znepokojovat? A o oděv proč si děláte starosti? Podívejte se na polní lilie, jak rostou: nepracují, nepředou – a pravím vám, že ani Šalomoun v celé své nádheře nebyl tak oděn jako jedna z nich. Jestliže tedy Bůh tak obléká polní trávu, která tu dnes je a zítra bude hozena do pece, neobleče tím spíše vás, malověrní?

Nemějte tedy starost a neříkejte: Co budeme jíst? Co budeme pít? Co si budeme oblékat? Po tom všem se shánějí pohané. Váš nebeský Otec přece ví, že to všechno potřebujete. Hleďte především jeho království a spravedlnost, a všechno ostatní vám bude přidáno. Nedělejte si tedy starost o zítřek; zítřek bude mít své starosti. Každý den má dost vlastního trápení. Mt 6, 25-34

Tento biblický text je pro nás povzbuzením právě v době, kdy celý svět prochází těžkým obdobím epidemie koronaviru, na

kteřou nebyl nikdo dost připraven. Naše tzv. vyspělá a sebevědomá západní civilizace si byla tak jista sama sebou, a tak zahleděna sama do sebe. Zdálo se, že máme vše pod kontrolou. A najednou přišlo něco malého, neviditelného, co tyto tzv. jistoty naráz vzalo. K obavám o život a o zdraví se přidaly obavy, co bude dál. Mnozí lidé přicházejí o práci, o finanční jistoty. Mnozí propadají strachu a velkým obavám z budoucnosti.

Do toho ale stále zaznívá tichý a trpělivý Boží hlas: „Nebojte se“. Pán Ježíš tváří v tvář takovým obavám poukazuje na lilie a nebeské ptactvo a říká: „Důvěřujte mi a hledejte nejprve království nebeské, a to všechno ostatní vám bude přidáno...“ Všechno, co máme, tak můžeme vnímat jako něco, co nám bylo přidáno, darováno navíc, nad míru. Lidé ani věci v našem životě, ani zdraví nejsou samozřejmé, nemáme na ně žádný nárok. Jsou to Boží dary, z nichž se můžeme radovat a děkovat za ně.

V této souvislosti bych ráda zmínila příklad jednoho z Božích mužů, který nám je v mnoha ohledech velkým svědectvím. Na jaře 2020 byla převedena do současného jazyka a vydána drobná knížka Jana Amose Komenského „Kratičká zpráva o morové nákaze“, v jazyce 21. století, kterou vydala Poutníková četba a která je pro čtenáře k dispozici k volnému stažení na webových stránkách tohoto nakladatelství. Komenský tuto útlou knížku sestavil roku 1632, když pobýval v polském Lešně, kam se odebral poté, co byl nucen opustit svoji vlast. Této knížce bude brzy 400 let, přesto je právě v dnešní době velmi aktuální.

Do života Jana Amose Komenského velice citelně zasáhly morové epidemie. V jeho dvanácti letech mu v důsledku moru zemřeli oba rodiče a dvě sestry. Později během morové epidemie v roce 1622 zemřela Komenskému první manželka Magdalena a obě děti; právě v době, kdy prožíval tvrdé dopady politických změn po bitvě na Bílé hoře. V těchto těžkých životních situacích nachází záchranu v Božím slově a ve svém osobním vztahu s Pánem Ježíšem Kristem. Ve svých knihách vyznává, že jen toto mu dalo sílu žít

dál, dostat se z beznaděje a přijmout ztrátu svých milovaných, ztrátu domova a drahé vlasti, do které se již nikdy nemohl vrátit.

Našel svou útěchu v Bohu. A tuto útěchu pak skrze své knihy a své skutky předával dalším, kteří prožívali svá trápení a úzkosti. Stal se povzbuzením pro mnoho dalších lidí a je živým svědectvím i pro nás.

Skrze víru v Ježíše Krista můžeme stejně jako on prožívat osvobození od strachu ze ztrát, z nemoci a smrti, od obav, co přinese zítřek.

Po vydání Obnoveného zřízení zemského v roce 1628 byl Komenský, jako kazatel Jednoty bratrské, která byla zakázána, nucen opustit svou vlast, a odchází do polského Lešna. Tam v roce 1631 vypukla během války epidemie moru. Nákaza se hromadně šířila, lidé umírali. Nakažení lidé byli většinou všemi opuštěni, byli jim zapalovány domy, byli vyháněni do polí za město. Nastala hysterie a panika. Neexistovala hygienická opatření. Situace se stále zhoršovala.

A v této chvíli píše Komenský svou „Kratičkou zprávu o morové nákaze“, ve které nálehavě vysvětluje, proč a jakým způsobem je nutné o nemocné pečovat. Nezůstal jen za psacím stolem, ale šel statečně do první linie. Pečoval se svými spolubratry o nakažené a nemocné. Když si uvědomíme, že mu mor vzal rodiče, sestry, ženu a děti, musíme se sklonit před jeho statečností, vírou, pokorou a láskou k bližním. Určitě se nákazy bál, ale Pán Bůh mu v těžkých dobách jeho života dával vnitřní sílu, odhodlání a odvahu.

Komenského svědectví je pro nás i 350 let po jeho smrti stále živé a srozumitelné. Když se touto drobnou knížечkou pročítáme, najdeme mnohé, co můžeme přenést do současné situace a do svého vlastního života.

Ve svém spisku se Komenský věnuje praktickým a z dnešního pohledu velmi moderním radám a hygienickým opatřením. Zmíním např. toto doporučení, které je i nám dobře známé: „Aby každý pracoval ve svém povolání a zůstal doma, bez zbytečného toulání po náměstí, po ulicích a po domech, když to není třeba.“

Komenský se v knize obrací nejen k nemocným a k těm, co o ně pečují, ale také k těm, co jsou v moci postavení. Hovoří o tom, že je třeba chránit svá fyzická těla, ale přitom ponechat plnou vládu nad svým životem Bohu. Proto se zaměřuje především na to, co považoval za nejdůležitější, co kladl nade vše. Jak nahlížet na dobu epidemie jako křesťané na základě Písma svatého: „Vždyť držet se Písma je ta nejvinnější, nejužitečnější a nejbezpečnější věc pro každého člověka.“

Protože to nám dává ujištění v Boží prozřetelnost, v to, že Pán Ježíš Kristus má všechno ve svých rukách, ze kterých se nic nemůže vymknout. Potřebujeme upřímnou důvěru k Bohu, který i když cokoli dopustí, nikdy své dítě neopustí. Žádná věc na světě nás nemůže odloučit od jeho milosti. Skutečné uzdravení a bezpečí nalezneme jen v Božích rukách. Proto se v jakékoliv situaci, ať se děje cokoli, modleme a obracejme k Bohu, prosme o odpuštění vlastních hříchů a přijímejme Boží milost skrze Pána Ježíše Krista a jeho oběť na kříži.

V neposlední řadě Komenský hovoří o důležitosti lidské solidarity, přátelství a lidské pomoci. Buďme k sobě laskaví, milosrdní, buďme ochotni si pomoci. Usilujme o smíření mezi sebou.

Člověk chce být často sám svým pánem. Důsledkem tohoto postoje je, že je zamotan v nejrůznějších labyrintech, ve kterých beznadějně bloudí. A i když si už člověk uvědomí, že zabloudil, stejně si zase sám hledá jiné cesty, jak se z bludiště dostat. A přitom jediná možnost, jak z těch našich životních motanic ven, je poslechnout Boží radu a zcela se odevzdat do Jeho rukou.

Náš život je sledem nejrůznějších událostí, které nás ovlivňují a formují. Ale ať už se děje cokoli, můžeme se dívat na naši minulost, současnost i budoucnost s vděčností za to, že Bůh je a bude vždy s námi, a že může vše obrátit v požehnání. Důvěra a odevzdání se přitom nevyklučují se starostmi, trápením nebo obavami, které v životě možná nastanou. Důvěra nám dává novou odvalu.

Pán Ježíš říká: „Přenechte mi své starosti – netrapte se žádnou starostí, ale v každé modlitbě a prosbě děkujte a předkládejte své žádosti Bohu. Důvěřujte mi a hledejte nejprve Boží království a všechno ostatní vám bude přidáno.“

Apoštol Pavel toto vše vyjádřil v dopise Timoteovi: „Vím, komu jsem uvěřil, a jsem přesvědčen, že on je mocen ochránit to, co jsem mu svěřil, až do onoho dne.“

Lenka Lengyelová

JIRÍ ŠMÍDA (23. 3. 1941 – 22. 6. 2020)

V sobotu 27. června 2020 jsme se v evangelickém kostele v Lysé nad Labem rozloučili s bratrem Jiřím Šmídou. Narodil se 23. 3. 1941 v Sulejovicích jako první dítě manželům Miloslavu a Lydii Šmídovým, českým reemigrantům, kteří se jako malé děti vrátily se svými rodiči ve dvacátých letech minulého století z polského Zelova. Rodiče ho i s jeho sestrou Miloslavou vedli k víře v Ježíše Krista ve sboru ČCE v Třebenicích.

Po absolvování základní a střední školy nastoupil na základní vojenskou službu do Milovic, odkud navštěvoval schůzky mládeže v Lysé n. L. Zde se seznámil se svou budoucí ženou Jaroslavou Šerákovou. S manželkou vychovali 3 děti a radovali se ze 2 vnuků, 7 vnuček a 1 pravnuka.

Bratr Jiří Šmída v celém svém životě spoléhal na Pána Boha. Víra v něho mu byla směrovkou, průvodcem i útočištěm. Mnoho o tom nemluvil, ale jeho nejbližší v rodině, i v té rodině církve, to vnímali a byl jim svědectvím o Bohu živém. I když byl samoukem, doprovázel celá léta během bohoslužeb na varhany, hrával také při různých sborových akcích na housle. Se sborem se sžil, byl dlouholetým členem staršovstva, účetním sboru, povolán ke službě v seniorátu, kde vykonával revizora účtů, spolupracoval s prof. Trojanem v Nadačním fondu Věry Třebické – Řivnáčové a Čeňka Duška.

Sestra farářka Marta Zemánková při pohřebním shromáždění řekla: „Život bratra Jiřího Šmídy byl provázen přímostí, pravdivostí

a zásadovostí, ale i vznětlivostí a tvrdohlavostí. Ze všech řádů a přikázání přijal na prvním místě ono dvojí: milovati budeš Pána Boha svého a milovati budeš bližního svého jako sebe samého. A od toho se odvíjelo všechno jeho mlčení a konání. Nešlo mu nejprve o vlastní prospěch, ale o dobro druhého, druhých, s kterými byl, a o to, aby byl oslaven sám Hospodin. A dobře věděl, že ne vždy jedná bez chyby a dokonale. Buď Bohu díky za svědectví jeho života.“

Jako potomek pobělohorských exulantů se aktivně zapojil do činnosti spolku Exulant, hned od přípravy jeho založení v roce 1993. Dlouhá léta by členem výboru a pokladníkem. I my jsme vděční za všechno jeho práci i za povzbuzení, které jsme mohli přijímat z jeho přátelství a neokázalé, ale pevné víry.

Z kázání Marty Zemánkové

Texty: Žalm 8, Římanům 8, 38-39

Jsem jist, že ani smrt ani život, ani andělé ani mocnosti, ani přítomnost ani budoucnost, ani žádná jiná moc, ani výšiny ani hlubiny, ani co jiného v celém tvorstvu nedokáže nás odloučit od lásky Boží, která je v Kristu Ježíši, našem Pánu.

Bible nás učí otevřeně se ptát, kdo vlastně jsme, kam ve svém životě směřujeme, jaký smysl to dává a jak se to všechno v našem životě dohromady rýmuje, co náš život pojí v jeden celek. Slyšeli jsme tu otázku zcela zřetelně v prvním čtení ze žalmu. *Kdo je člověk?* A ta otázka pokračuje: *že na něho pamatuješ?* Člověk pamatuje jeden na druhého, když mezi lidmi vládne láska. A je krásné, že to tak může být, že na sebe navzájem můžeme pamatovat. Vždyť jaké by to bylo, kdyby to neplatilo, kdyby existovalo jenom „sejde z očí, sejde z mysli“! Kdybychom my na nikoho nepamatovali a nikdo nepamatoval na nás – jak ubohý by byl život, jak bychom byli strašně sami!

Kromě toho – můžeme cítit, že nejsme opuštěni, ani když kolem nás druzí lidé nejsou. Je při nás Ten, k němuž na dně duše cítíme touhu se obracet jako k Otci. Je při

nás a má nás na paměti, nejsme mu lhostejní. K němu se žalmista obrací, když volá: *Kdo je člověk, že na něho pamatuješ.* A nakonec: *Hospodine, Pane náš, jak vznešené je tvoje jméno po vsí zemi!* Můžeme slyšet, že nás někdo má na paměti, ať o tom víme nebo nevíme. Nezapomíná na nás a myslí na nás. Toto vědomí nás pozvedá z prachu a dává našim životům pravou důstojnost. A protože víme o Tom, který na nás myslí, pak se můžeme dívat na věci jinak. Jako v tomto žalmu, kde v plnosti zazní chvála a vděčnost za celé stvoření.

Někdy se nám stává, že vypočítáváme, co nám bylo dáno, darováno, a co nám dopřáno nebylo. Ale můžeme uvažovat také jinak: Co všechno jen bylo člověku dáno prožít! Co všechno směl prožít a rád prožíval bratr Jiří Šmída. To přece nebylo samo od sebe. A jistě ho potkávalo také mnoho těžkého, ale i tehdy, a právě tehdy nebyl zapomenut.

Tuto víru vyjadřuje i druhý biblický oddíl z dopisu apoštola Pavla do Říma, kde se ptá: *Kdo nás odloučí od lásky Kristovy?* A postupně vykládá, jaké všechny těžkosti mohou na člověka přijít: *pronásledování, hlad, bída*, ale jistě i vina nebo selhání. Ale i tady do toho, a právě do toho, zní slavné křesťanské vyznání: *Nic nás nedokáže odloučit od lásky Boží, která je v Kristu Ježíši, nic, ani smrt.*

Jako křesťané věříme, že Boží péče o nás, Boží láska se nejvíc, nejzřetelněji a nejúplněji projevila v Ježíši Kristu. V něm, v celém jeho příběhu je vidět, jak velice ležíme na mysli tomu, ke kterému se smíme obracet jako k Otci. Dvě základní věci si na Ježíšově příběhu připomínáme: zemřel potupnou smrtí a vstal z mrtvých. To znamená, že nás nic nemůže odloučit od této lásky. Ani smrt, která přece jinak udělá konec všemu, ano i vzpomínám. Ale on na nás pamatuje i ve smrti. Ani smrt nepřetíná tento vztah.

PAMĚTNÍ MEDAILE RODÁKŮ

6. července 2020 se ve sborovém domě ČCE Sokolov, kazatelské stanici Kynšperk nad Ohří, uskutečnilo setkání rodáků ze slezského Husince. Bylo pozváno 16 rodáků,

kteří žijí v Kynšperku nad Ohří a Libavském údolí. Proč k setkání došlo? Bylo to setkání s milým překvapením, které přítomným vysvětlil Rudolf Braha, husinecký rodák.

Důvodem bylo předání pamětních medailí, které navrhla a nechala na vlastní náklady zhotovit pro husinecké rodáky paní Patricie Suppala z Finska, jejíž předkové ze slezského Husince pocházejí. Medaile je replikou husineckých pečeti. Paní Patricie měla v plánu medaile darovat husineckým rodákům při příležitosti oslav 270. výročí založení obce Husinec (dnes Geşinieci), které se v Husinci mělo konat v roce 2019. Protože k oslavě nakonec nedošlo, hledala paní Patricie jinou možnost k obdarování a našla ji.

Obrátila se na Dr. Kühneho v Německu, který zpracoval rodokmeny husineckých rodáků, spojila se také s Dr. Editou Štěříkovou a paní Lárovou a byl jí doporučen Kynšperk nad Ohří, protože zde husinečtí žijí. Na moji adresu v době jarní koronavirové krize přišel poštou dopis od neznámé paní Patricie Suppala z Finska, kde píše: „Pro potřebu v těžkých časech od Patricie, vnučky Markéty Papežové (Margarete Christa Pápesch, nar. 27. 12. 1935, Střelín, Altstadtstrasse 13). Navrženo podle husineckých pečetidel (pečetí). S pozdravem Patricie Suppala, 14. 4. 2020, Espoo, Finsko.“ V příloze dopisu byla medaile, která mi byla darována.

1. strana:
Orlice (s tělem husy)
nad táborem, drží Bibli
a žezlo.

Nápisy: Siegellum
Dominium Hussinetz
= *Pečeť obce Husinec;*
Sub alarum tuarum
umbra cresscimus 1749
= *Pod křídly rosteme
od 1749.*

2. strana:
Husita ve zbroji
Böhmischer colon .
Zu Hussinetz Siegel
= *Pečeť české
kolonie Husinec
1749*

Tímto byla navázána další korespondence mezi námi. V dalším dopisu paní Patricie uvedla, že s Husincem ji pojí babička Markéta Papežová, dcera Alberta Papeže a Elzy Černé. Rodina se vrátila do Čech po 2. světové válce a usadila se ve Lhotě u Trutnova. Uvedla, že námětem pro výrobu medaile bylo vyvolání zájmu dětí (vdaná ve Finsku, matkou 2 dětí). Medaile je amatérská replika husineckých pečetidel. Jejich fotky jí poskytl pan Bernd Radetzky. Jejím přáním bylo medaile darovat husineckým rodákům v Kynšperku a jak píše dál, aby se podělili o své vzpomínky dobré i zlé s těmi nejmenšími, aby napsali dopis svým vnoučatům a pravnoučatům o tom, jak je mají rádi. Sama má schovaný dopis od své prababičky Elzy a do dnes si ho prohlíží.

Později poslala medaile, které byly rodákům 6. července předány. Medaile se všem velice líbila a milého daru si váží. Proto i touto cestou děkují paní Patricii, která, jak píše, také čte Věstník Exulant a sleduje dění v Čechách. Přítomní si pak při malém občerstvení popovídali, vzpomínali na své rodiště, na historky z mládí a pak stěhování do Čech po 2. světové válce do „Země otců“.

Na setkání byl přečten pozdrav od Mgr. Jana Bistranina, předsedy spolku Exulant, a s medailí byla každému předána i malá brožurka k tomuto tématu a připojen článek Edity Štěříkové „270 let od založení exulantských kolonií Friedrichův Tábor a Husinec“.

Alena a Rudolf Brahovi

ČTYŘI PRAŽSKÉ ARTIKULY

I.

Letos v červenci uplynulo 600 let od vydání programového prohlášení, jehož záměrem byla obnova české, ve výhledu však rovněž universální církve, tzv. Čtyř pražských artikulů. Došlo k němu v situaci obležení Prahy vojsky první křížové výpravy v červenci 1420. Ohrožení z vnějšku tehdy umocňovaly i názorové neshody obránců. Co bylo pro umírněný pražský patriciát příliš, to pokládali radikální stoupenci Jana Želivského, názorově blízcí Táborům, za nedostatečné.

Proto bylo třeba nalézt platformu, na níž se obě křídla shodnou. Tou se staly požadavky Čtyř pražských artikulů.

Za jejich autora je pokládán Jakoubek ze Stříbra. Tento přítel a akademický druh Jana Husa je zformuloval a předložil k diskusi už v roce 1419. Definitivní podobu jim pak dala pražská universita. Ta jim svým zaštitěním přidala i na autoritě. Rok po jejich spontánním vyhlášení, bezprostředně před vítěznou bitvou na Vítkově, byly Čtyři pražské artikuly přijaty Časlavským sněmem za zemský zákon. Původně teologické prohlášení se tak stalo právním dokumentem, jehož naplňování mělo být garantováno a prosazováno světskou mocí.

Čtyři pražské artikuly samozřejmě nepředstavovaly veškerou věrouku stoupenců upáleného Mistra Jana Husa. Ti se jimi prostě v rámci tehdejší církevní dogmatiky vymezovali vůči způsobům, jimiž se praxe církve dostala do rozporu s Písmem a vyjadřovali vůli tyto nedostatky napravit. Přítomnost všech čtyř artikulních důrazů přitom můžeme vysledovat už v kritických myšlenkách reformních myslitelů jako je Jan Viklef, Konrád Waldhauser, Milíč z Kroměříže, Tomáš ze Štítného, Matěj z Janova, Jeroným Pražský a samozřejmě Jan Hus.

V původní podobě nejsou Artikuly, někdy nazývané též *kusy*, svým archaickým jazykem, komplikovanou stavbou, latinskými citacemi a některé i svou délkou současnému čtenáři na první poslech srozumitelné. Bývají proto uváděny v podobě stručných hesel. Zpravidla u nich chybí i úvod vyjadřující odhodlanost Artikuly prosazovat a závěr vyjadřující mimo jiné ochotu podřídit se, budou-li Artikuly Písmem vyvráceny. Nejčastěji se s nimi setkáváme v tomto pořadí:

1. **Svobodné kázání Slova Božího**
2. **Přijímání večeře Páně pod obojím způsobem**
3. **Zákaz stavět autoritu církve na majetku**
4. **Rovnost všech lidí před zákonem**

II.

Bohoslužba pozdního středověku byla dominantně svátostná a ceremoniální. Cíleně působila na lidské smysly. Systematicky se kázalo jen na universitách, v kláštorech a v prostředí církevní hierarchie. Lidové vrstvy mohly nárazově slyšet kázání od misionářů, prodavačů odpustků či od „potulných kněží“. Té poslední skupině ovšem církevní struktury z obav před herezí nepřály. Zejména kázali-li česky. Roku 1343 dokonce Pražská synoda působení potulných kněží zakázala. V zakládací listině Betlémské kaple z 24. května 1391 se píše, že v „městě pražském ... není jediného místa zvláště určeného přednostně ke kázání božího slova“.

První artikul vyjadřuje bytostnou touhu po kázání. Lidé se už nechtěli spokojit pouze s magickým působením na své smysly. Toužili do své zbožnosti zapojit i svou mysl. Chtěli znát souvislosti, chtěli znát děje a nechat se jimi ovlivňovat ve svém životě. Malby na zdech kostelů, vůně kadidla, svěcená voda a opakování jednoduchých liturgických úkonů jim už nestačilo. Chtěli víc. A byli si jisti, že to je legitimní. Požadavek svobodného kázání slova Božího v prvním pražském artikulu je zdůvodněn sedmi novozákonními citacemi. Dominuje jim Ježíšovo pověření: *Jdúc po všem světě, kažte Čtenie všemu stvoření človeckému*.

Do raného středověku bylo přijímání pod obojím způsobem pravidlem. K opuštění tohoto způsobu vysluhování večeře Páně došlo v průběhu 11. a 12. století. Nedochoval se sice žádný koncilní ani papežský výnos, který by podávání vína laikům zakazoval, přesto se však v této době ustálila praxe vysluhovat laikům pouze chléb. Někdy se to dává do souvislosti s dogmatem o transsubstanciaci (přepodstatnění), jindy s opatřeními proti šíření moru. V uvedeném období současně opadl zájem k večeři Páně přistupovat. Jinak těžko vysvětlit usnesení IV. Lateránského koncilu (r. 1215), podle něhož mají laici přijímat eucharistii alespoň jednou do roka.

Druhý artikul žádá návrat k původnímu způsobu vysluhování večeře Páně. Počátek obnoveného vysluhování pod obojím

způsobem se obvykle spojuje s rokem 1414, kdy tak v kostele sv. Martina začal činit Husův stoupenec Jan z Hradce. Vzhledem k tomu, že pražská synoda zakázala přijímat podobojí pod hrozbou exkomunikace už v roce 1408, je však zřejmé, že se tak dalo už předtím. Hlavním iniciátorem návratu k biblické podobě vysluhování večeře Páně byl Jakoubek ze Stříbra. Pro Husa bylo toto téma záležitostí okrajové, v závěru života však dává Jakoubkovi cele zapravdu. Kostnický koncil na to reaguje tím, že se pár dnů před Husovým upálením usnáší o zákazu vysluhování pod obojím způsobem.

Podle druhého artikulu se má vysluhovat *velebná svátost těla a krve Božie pod oběma způsoby chleba a vína všem věrným křesťanuom, jimž hřiech smrteľný nepřekážie*. Tento požadavek je zdůvodněn odkazem na Ježíšova slova z poslední večeře v podání všech synoptiků. Vedle toho je uvedeno místo z Janova evangelia (J 6, 53-56), ve kterém Ježíš činí pití své krve podmínkou spásy. Připojen je i odkaz na řád při večeři Páně z 1. epištoly Korintským (1Kor 11, 28-29). Další podpůrnou argumentaci tvoří citace církevních usnesení a odkazy na výroky církevních otců sv. Augustina, sv. Jeronýma, sv. Dionysia, sv. Cypriana, sv. Ambrože a dalších.

K výrazné kumulaci církevního majetku začíná docházet od konce 10. století. Tehdy (r. 976) byl ze svolení panovníka zaveden desátek, který se stal církví zdrojem pravidelného příjmu. Její další zisky pocházely z pozůstalostí, darů, kostelních sbírek, plateb za církevní úkony a prodeje odpustků. Volné prostředky byly investovány do nemovitostí. Ve 14. století církev vlastnila podle odhadu historiků třetinu až polovinu rozlohy království. Největší územní celky ležely v pohraničních oblastech a patřily mnišským řádům, zejména benediktinům a cisterciákům, kteří je dostali přiděleny od posledních Přemyslovců.

Třetí artikul odmítá tento stav na základě konfrontace s biblickými způsoby. Konstatuje, že *panovanie nad velikým zbožím tělesným je proti prikázání Kristovu*. Nápravu tohoto stavu vidí v *odjetí* majetku a opětovnému *navedení k stavu Kristovu*

a apoštolskému. Početné podpůrné citace jsou tentokrát vedle evangelií a epištol i ze Starého zákona. Novozákonní citace ovšem ne-mluví přímo o církvi, ale o obecné touze vlastnit a hromadit majetek. Starozákonní se zase týkají izraelského kněžstva. Proto není tato biblická argumentace tak úderná jako u předchozích artikulů.

Sekularizaci církevního majetku samozřejmě podporovali v Artikulu uvedení *páni stavu světského*. Kritické husitského hnutí často uvádějí, že právě zjištění přivedla pod prapor kalicha mnoho české šlechty. Právní důsledky třetího artikulu ovšem akceptovala i katolická šlechta. A po bitvě u Lipan (r. 1434) ani císař Zikmund ani Jiří z Poděbrad vrácení konfiskovaného církevního majetku nenaradili. V roce 1575 vlastnila Římská církev v Čechách podle své inventury „pouze“ 5% půdy, tedy zlomek toho, čím disponovala před přijetím Čtyř pražských artikulů.

Čtvrtý artikul volá po řádném uplatňování práva *v každém stavu*. Podle středověkého dělení existoval stav panský a poddanský. V panském stavu se ještě začalo později rozlišovat mezi šlechtou a klérem. Požadavek čtvrtého artikulu se opírá o jediné biblické místo – o 32. verš 1. kapitoly epištoly Římanům. Jeho důležitost je zřejmá z toho, že není pouze uveden, ale i v textu vypsán: *kdož ty hřiechy činie, hodni jsú smrti, a netoliko jenž je činie, ale i ti, jenž jim k tomu svolují*. Vinni jsou tedy nejen hříšníci, ale i soudci, kteří před jejich hříchem zavírají oči.

Uvedený verš se vztahuje k seznamu *smrteľných a zákonu Božiemu odporých hřiechů* zaznamenaných v bezprostředně předcházejících verších 26. až 31. Tyto hříchy mají ti, *jenž úrad k tomu mají, stavět a kazit*. Na tomto biblickém pozadí jsou v Artikulu nejprve vypočítávány hříchy typické pro *obecný lid*, tedy poddané, šlechtu, měšťany a potom pro *žakovstvo*, tedy pro „intelektuální elity“. Druhý výčet je výrazně delší. Povaha jeho přestupků je přitom typická pro hříchy duchovenstva. To podléhalo od roku 1221 církevním soudům, které mnohé z kritizovaného počínání za hříšné nepokládaly. To vzbuzovalo u veřejnosti nevoli.

III.

V době svého vzniku narážely požadavky Čtyř pražských artikulů na odpor. Husitům se z nich podařilo prosadit v rámci basilejských kompaktát (r. 1436) pouze ten druhý. Dnes jsou církve, které se k nim hlásí, např. Českobratrská církev evangelická nebo Církev československá husitská, v míře jejich naplňování limitovány pouze samy sebou. Vybojován je **první artikul** požadující svobodné kázání Božího slova. I když tady leckdy vyvstává otázka, zda je skutečně kázáno Boží slovo nebo jen lidské smyšlenky. Naplněn je i **druhý artikul** žádající vysluhování večere Páně pod obojím způsobem. K němu dochází už i v Římskokatolické církvi. **Třetí artikul**, odmítající stavět autoritu církve na majetku, oživily nedávné církevní restituce. Stav, který jimi skončil – tedy financování církvi ze státního rozpočtu – byl paradoxně požadavku třetího artikulu blíže nežli ten, který byl návratem církevního majetku nastolen. Rovnost všech lidí před zákonem požadovanou **čtvrtým artikulem** deklarují i nejzkořumpovanější režimy. Této rovnosti však není ani v nejsametovější demokracii. Už to, že si movitý může legitimně zaplatit lepšího advokáta než chudý, misky vah spravedlnosti vychyluje. Čtvrtý artikul dochází naplnění až před Božím soudem, na kterém je advokátem nás všech Ježíš Kristus.

A douška na závěr. Česká národní banka vydala letos v červenci k 600. výročí Čtyř pražských artikulů stříbrnou dvousetkorunovou pamětní minci. Na lící straně je znázorněna skupina učenců rokujících kolem textu Artikulů. Rubovou stranu svisle dělí kompozice husitských zbraní a po obvodu jsou symboly jednotlivých artikulů: kalich a chléb, zdvižená dlaň odmítající peníze a váhy s mečem. K zamyšlení je ovšem znázornění prvního artikulu. Na otevřené Bibli leží masivní kříž. Autor si buď neuvědomil, pod jakými symboly k tehdejší společenské konfrontaci docházelo, nebo skutečně neotřele vyjádřil, že právě kříž bránil tomu, aby slovo Boží bylo svobodně kázáno.

Emanuel Vejnar

CESTA KE ČTYŘEM PRAŽSKÝM ARTIKULŮM

Cesta k prvnímu vyjádření programu české reformace procházela bouřlivými lety 1415-1420. Na počátku tohoto období bylo jednání Kostnického koncilu, který měl vyřešit palčivou otázku trojpapežství. To se mu podařilo až na přelomu let 1417-18; mnohem dříve, hned v prvních měsících zasedání, však učinil několik nesmírně závažných rozhodnutí. Nejprve odsoudil reformní názory Angličana Jana Viklefa i názory mistra Jana Husa jako blízké Janu Viklefovi (zastávala je i pražská univerzita) a jeho činnost v Betlémské kapli i na jiných místech; nakonec mistra Jana Husa dal 6. července 1415 popravit upálením.

Ještě dříve než se tak stalo, reagoval koncil na iniciativu mistra Jakoubka ze Stříbra, který obnovil užívání kalicha při Večeři Páně (v roce 1414 v kostele u Martina ve zdi v Praze). Kostnický koncil užívání kalicha odsoudil, ač věcně musel uznat jeho historické opodstatnění. Užívání kalicha totiž bylo běžné až do roku 1215, kdy ho zakázal IV. lateránský koncil.

Už na konci srpna byl do Čech vyslán jako zplnomocněný mimořádný legát Kostnického koncilu litomyšlský biskup Jan Železný, který měl vyhladit husitské kacířství. V reakci na to byl počátkem září svolán sjezd panstva, byl organizován branný svaz husitské šlechty se třemi volenými hejtmany (dva za Čechy, jeden za Moravu). Účastníci odmítli autoritu koncilu a odvolali se k budoucímu jedinému papeži. Koncilu zaslali protestní spis se svými pečeti.

Nato 9. října výše uvedený Jan Železný dal vyhlásit kostnické dekryty proti husitům a arcibiskup byl donucen vymáhat znovu přísně interdikt nad Prahou (což znamenalo zákaz nejen bohoslužeb, ale i křtů, sňatků a pohřbů), tím tedy i kolaps občanského života.

V odpovědi na to vypukla bouře v Praze, tzv. dušičkový převrat. Husité, kteří měli dosud v Praze maximálně čtyři kostely, kde se přijímalo podobojí, obsadili teď prakticky všechny. Po celé zemi se šířilo přijímání

z kalicha. Současně nabýval na významu i podnět, vyslovený už Viklešem, že církev nemá vládnout světskými statky.

Léta 1416–1417 byla obdobím relativního vnějšího uklidnění, ovšem v napjatém očekávání, přerušovaném jednotlivými šarvátkami.

Bolestnou připomínkou mistra Jana Husa v roce 1415 bylo za necelý rok, 30. 5. 1416, upálení i jeho spolupracovníka a přítele mistra Jeronýma Pražského.

Mezi významné střety let 1416–17 patří ohrožení univerzity, která hájila kalich, a když odmítla podřídit se svému kancléři arcibiskupovi, byla existenčně ohrožena. Nebezpečné byly také snahy zorganizovat setkání dvou královských bratří Václava IV. a Zikmunda pro řešení krizové situace; tohoto setkání se však Václav velmi obával. Slabý král byl v dané situaci nevypočitatelný. Sám se ke kalichu nikdy nepřiznal, zatímco královna Žofie přijímání podobojí na svých statcích podporovala.

Jedním z nejdůležitějších prvků celého období byl zápas o fary (ty tehdy plnily funkci občanské administrativy i sdělovacích prostředků).

Na konci roku 1417 koncil zvolil nového papeže Martina V. Tomu byl znovu předložen požadavek kalicha, na což odpověděl zamítavě. Počátkem roku 1418 papež potvrdil všechny kroky koncilu proti husitům a vyhlásil proti nim křížovou výpravu.

V únoru roku 1419 probíhalo jednání v Uherské Skalici, obžalována byla z kacířství i královna Žofie. Proto došlo ke kompromisu: koncil zruší interdikt, ale fary budou navraceny katolickým držitelům. Hlavní husitské bašty, královská města v čele s Prahou, byly úplně ochromeny zásahem krále Václava, který se rozhodl jít s koncilem proti kalichu. Městské rady vyměnil a obsadil svými stoupenci. Lidé odcházeli za svými kazateli na „poutí“ – tábory na různých místech v přírodě.

6. července se konala manifestace Pražanů na svátek mistra Jana Husa. Účastníci byli pozatýkáni, městská rada na Novém Městě byla zcela ovládnuta královou stranou.

Shromáždění 22. července, které se konalo na hoře Burkovák u Bechyně, bylo sice ještě pokojné, ale odhodlané.

30. července vyšel průvod k novoměstské radnici a žádal propuštění zatčených. To bylo prudce odmítnuto a následovala 1. pražská defenestrace. Poté byla obnovena městská rada, v níž nyní působili zastánci husitství.

16. srpna zemřel po záchvatu mrtvice král Václav IV. Ve správě země nastal rozhodující okamžik změny. Panstvo – i mnozí husité – bylo ochotno přijmout za krále Zikmunda. Na zemském sněmu rozhodovali zejména páni, v menší míře i rytíři; města zastoupení neměla.

30. září se konal velký tábor na hoře Křížky, husité z venkova byli uvítáni v Praze.

6. října se ujali správy země královna vdova Žofie a Čeněk z Vartenberka, spolu s nimi členové panského stavu a rada Starého Města pražského. V zemi vzrůstal nepokoj.

Na konci roku Zikmund jednal v Brně se stavy Českého království, které mu předaly podmínky přijetí za krále (včetně kalicha). Bylo proto sjednáno příměří až do jara.

17. března 1420 byla oficiálně vyhlášena křížová výprava proti husitům ve Vratislavi, a to za Zikmundovy přítomnosti. V tomto městě byl při této příležitosti také umučen a upálen Jan Krása, vedoucí delegace Pražských měst.

Na to se 3. dubna konalo společné shromáždění Starého i Nového Města v Praze a zavázalo se k obhajobě kalicha; 18. dubna husitský sjezd vydal manifest o sesazení krále Zikmunda.

27. května 1420 se konal slavnostní zápis valného sněmu městského svazu, který obsahoval první oficiální husitský program – **Čtyři artikuly (články) pražské**. Ty obsahovaly (stručně vyjádřeno) tyto základní požadavky:

1. Svobodné hlásání Božího slova;

2. Rovnost všech křesťanů v přijímání svátosti;

3. Zrušení světského panování a bohatství církve;

4. *Trestání smrtelných hříchů a zločinů odporujících Božímu zákonu u všech lidí bez ohledu na jejich stav.*

Zikmund pokračoval spolu s křižáky v tažení na Prahu, dal se ještě korunovat v chrámu sv. Víta za českého krále, ale Staré a Nové Město pražské nedobyl. Křižáci byli odraženi v bitvě na Vítkově 14. července.

3.-7. června 1421 se konal Čáslavský sněm, na němž byla utvořena 20členná prozatímní zemská vláda: 5 pánů, 5 rytířů, 2 zástupci tábořské obce, 8 zástupců královských měst (z toho 4 Pražané). Sněm vyhlásil Čtyři artikuly jako zemský zákon a odmítl Zikmunda jako českého krále.

Čtyři pražské artikuly byly programem širokého spektra husitského hnutí, které se skládalo z mnoha různých směrů zprava doleva (nemíněno ve smyslu politických stran, ale od konzervativního křídla husitství k radikálnímu). Pro některé směry byly artikuly vrcholem myslitelných požadavků, pro jiné jen minimálním programem. Všichni se však shodli na všech čtyřech člancích v tom, co vnímali a hájili společně. (Více k tomu v publikaci E. Melmuková: *Hlas volajícího na poušti*, Verbum 2019).

Čtyři artikuly jsou základním oficiálním programem české reformace a zůstávají jí i pro 21. století. Jejich reálná platnost v historii se však mohla projevit pouze jedinkrát: v tzv. Soudci chebském z roku 1432, kdy vyslanci Basilejského koncilu museli připustit formulaci husitů, že soudcem ve sporu koncilu s husitskou delegací bude „životní způsob Ježíše Krista“.

Kompaktáta z roku 1436 přinesla sice do té doby nevídanou novotu, totiž, že uprostřed středověké církve je vůbec povolena, byť omezeně, jediná odchylka (přijímání z kalicha), jinak však to už nejsou artikuly, které husité obhajovali na basilejském koncilu, ale jejich torzo. Toto torzo se nakonec stalo v 16. století kontraproduktivním, omezené uznání jediné věci už nestačilo, na programu byla plná svoboda. Kompromis kompaktát tak zmizel v propadlišti dějin.

Ne tak Čtyři artikuly. Ty vedly českou reformaci dalšími staletími a jsou inspirací i pro současnost i budoucnost.

Eva Melmuková

SPIRITUALITA A MISIJNÍ VIZE V POČÁTCÍCH OBNOVENÉ JEDNOTY BRATRSKÉ (dokončení)

Aspekty duchovního prožitku

Co se týče evangelikální charakteristiky, důraz na duchovní prožitek byl významným rysem života moravských křesťanů. Víra v přímé osobní vedení byla důležitým prvkem. Když Leonhard Dober slyšel Zinzendorfa mluvit o otrocích na ostrově Sv. Tomáše a cítil, že jej povolává Bůh, svěřil se o svém pocitu příteli Tobiasi Leupoldovi. Ten jej povzbudil a dne 25. 7. 1731 poslal Zinzendorfovi zprávu nadepsanou „Drahý hrabě“, ve které vysvětluje nastalou situaci:

Vím, že k Vám mohu mluvit narovinu, aniž byste si to přebral špatně, když Vám řeknu o události, která nastala ihned poté, co jste s námi mluvil o Vaší cestě. Ten stejný večer pocítil bratr Leonhard Dober, že musí jít mezi otroky (setkal jsem se s ním teprve včera večer). „*Pokud jste připraveni na tuto práci, ty a Leupold musíte jít,*“ řekl mi a dodal, že s touto myšlenkou usínal, a pak ráno se stejnou myšlenkou také vstával. „*Musím se přesvědčit, že to není pouhá fantazie.*“ S tímto pak otevřel denní čtení na 8. srpna (Deuteronomium 32:47 – *Pro vás není to slovo prázdné, ono je váš život.*). Následně se rozhodl, že tuto věc probere se mnou, a když já budu mít stejný názor, vezme tuto myšlenku v potaz s tím, že ji předložíme Bohu a budeme si všimnout toho, co nastane. Dopis adresovaný Zinzendorfovi pak uzavírá: „Drahý bratře, prosím, nechte si tuto věc pro sebe, zvažujte ji a dejte nám vědět Váš názor. Nechť nás Pán vede správnou cestou, jakkoliv obtížná může být“. Leupold se v dopise podepsal jako „Váš poslušný kolega“.¹ Vedení nebo doprovázení bylo tedy považováno za klíčové.

¹ Hutton, *Moravian Missions*, str. 17-19; S. K. Hutton, *By Patience and the Word* (London: Hodder & Stoughton, 1935), str. 33-4.

Ostatně – jenom den předtím, než Zinzendorf obdržel tento dopis, řekl svému příteli Melchioru Schaferovi, že někteří z mladých mužů v Herrnhutu budou „misionáři na ostrově Sv. Tomáše, v Grónsku, v Laponsku a v jiných zemích”, což tedy potvrdil dopis, který následně obdržel.²

Když pak Dober a Leupold své povolání později v rámci komunity zveřejnili, byl brán v potaz další aspekt moravské duchovnosti: *veřejná soudnost*. Poté, co Anthony Ulrich přijel z Kodaně a mluvil v Herrnhutu, se mimo jiné zmínil, že pokud misionáři odjedou na ostrov Sv. Tomáše, kde budou chtít otrokům předat zprávu o Kristu, budou se muset pravděpodobně sami stát otroky. Dober a Leupold k tomu podotkli, že jsou připraveni v případě nutnosti uvedenou podmínku splnit. Záznam v *Památných dnech* zmiňuje i reakci komunity. Celý projekt byl považován za „dobře míněný, avšak neproveditelný záměr mladých, kteří by plni ohně a odvahy, dostatečně nezohlednili nepřekonatelné překážky, které s tímto záměrem souvisejí“.³ Navíc Martin Linner, hlavní starší v Herrnhutu, nechtěl, aby Dober odešel, neboť chtěl, aby převzal jeho pozici staršího v komunitě.⁴ Avšak Dober vytrval. Vyjádřil své přesvědčení, že byl povolán na ostrov Sv. Tomáše, a dospěl k závěru: „Nechávám svůj návrh na rozhodnutí Kongregace a nemám jiný důvod k misii než ten, že si myslím, že na tomto ostrově jsou ještě duše, které nemohou uvěřit, neboť nikdy neslyšely.“⁵ Proces hledání vedení trval rok. Dober byl rovněž otázan, zda je ochoten pro dosažení rozhodnutí podstoupit „losování“.⁶ Odpověděl, že jeho přesvědčení tím nebude nijak oslabeno. V tomto názoru byl ostatně podporován Zinzendorffem. Je ale ochoten počkat, co se skrze „los“ stane. A tak byly na kousky papíru napsány

různé věci. Dober si vybral jeden z nich, na kterém bylo napsáno: „*Nechte mládí jít, neboť Pán je s ním.*“⁷ Toto bylo považováno za rozhodující. David Nitschmann, tesař a blízký přítel Zinzendorfa, byl vybrán, aby doprovázel Dobera. J.E.Hutton připomíná: „*Vzhledem k tomu, že osadníci byli většinou prostí lidé s malou znalostí světa za mořem, bylo zcela přirozené, že se nechtěli pouštět do úkolů, do kterých se ani mocné protestantské církve Evropy neodvážily pustit.*“ Překvapivým aspektem tak bylo, že misie byla skutečněna. J. E. Hutton k tomu dodává, že populární pojetí je, že Dober a Nitschmann se na ostrově opravdu stali otroky, což však není dle historických pramenů doložitelné.⁸

Dalším znakem moravské spirituality byl silný důraz na Ducha svatého. Moravská „*Te Matrem*“, modlitba k Duchu svatému, byla po téměř dvacet let pravidelnou součástí moravského uctívání. V této litanii se komunita modlila: „*Ó, Matko! Kdokoliv zná Vás a Spasitele, oslavuje Vás, neboť přinášíte evangelium celému světu.*“ Jak poznamenává Craig Atwood, tento aspekt moravské teologie byl historiky bagatelizován. Ale pro Zinzendorfa to bylo zásadní a biblické. Hovořil o Duchu svatém, že „*ji neznal před rokem 1738*“ a to je to, „*proč jsem se opatrně vyhýbal vstupu do této věci, dokud mi nebyla tak zřetelně otevřena matčina přízeň Ducha svatého*“.⁹ Zinzendorf, který se přihlásil k tomuto teologickému postoji, jej pak dále rozvinul v letech 1746–1747 tak, že Ducha považoval za „matku všech věřících“, neboť je přivádí ke znovuzrození. Zinzendorf shledal tento pohled na Ducha pevně zakotvený v Písmu ve spojující myšlence Boha jako utěšující „matku“ (Izaiáš 66,14) a Ducha jako „přímluvece“ v Ježíšově učení (Jan 14,26).¹⁰ Bylo zde rovněž učení o Duchu

2 Hutton, *Moravian Missions*, str. 17.

3 *Memorial-Days*, str. 140

4 Edward Langton, *History of the Moravian Church* (London: Allen & Unwin, 1956), str. 148.

5 *Memorial-Days*, str. 141

6 K používání losu u moravanů blíže Elizabeth W. Sommer, ‘Gambling with God: The use of the Lot by the Moravian Brethren in the Eighteenth Century’, *Journal of the History of Ideas*, Vol. 59, No. 2 (1998), str. 267-286

7 Langton, *History of the Moravian Church*, str. 148.

8 Hutton, *History* (1909), str. 236.

9 C. Atwood, ‘The Mother of God’s People: The Adoration of the Holy Spirit in the Eighteenth-century Brüdergemeine’, *Church History*, Vol. 68, č. 4 (1999), str. 886-9.

10 Tamtéž, str. 891-5. Více: Gary S. Kinkel, *Our Dear Mother the Spirit* (Lanham: University Press of America, 1990).

jako o tom, který vyšel z „boční rány“ ukřižovaného Krista (vody a krve), a toto přímo souviselo s tím, jak Duch povzbuzoval komunitu k misi, která byla plně trojjediná, tzn. formovaná Bohem Otcem, Duchem „matkou“ a Ježíšem Synem / „bratrem“ / „manželem“. Na Jamajce George Caries takto mluvil, když pojednával o díle způsobeném Trojicí v moravské misi na tomto ostrově. „*Naše věrná a milá Matka pomazala všechna naše shromáždění, náš drahý Manžel byl v našem středu a náš nebeský Otec se na nás díval s potěšením a pomohl nám.*“¹¹

Důležité místo v moravské spiritualitě měly rovněž svátosti. Noví věřící byli pečlivě připravováni na křest. O Velikonocích roku 1755, v raném období misie na Jamajce, Caries kázal na shromáždění otroků o Kristově smrti a vzkříšení, přičemž následně se setkal s jednotlivými zájemci o křest. Mluvil s nimi o důležitosti zkušenosti osobního setkání s Kristem a vysvětlil jim Jeho smrt a důvody Jeho ukřižování. Mluvil s každým z nich zvlášť. Jeden mu řekl: „*Miluji svého drahého Pána více než sám sebe.*“ Caries se jej zeptal, proč tomu tak je. „*Protože pro mě tolik trpěl.*“¹² O měsíc později byli dva zájemci, Louis a John, pokřtěni. Když je Caries křtil, pronesl: „*Ve jménu mého nejdražšího Pána Ježíše Krista, který porazil všechnu sílu temnoty, prikazuji vám, nečistým duchům, abyste od těchto služebníků Ježíše Krista odstoupili a ustoupili tak Duchu svatému.*“ Potom se modlil k „*mému nejdražšímu Spasiteli*“, aby je „*osvobodil od všech jejich hříchů*“ a prosil, aby pokřtění obdrželi „*posvátnou krev a vodu, která tekla z boku Tvého propíchnutého srdce*“. Zazněla i modlitba za pomazání a posvěcení „*duše a těla*“. Na křtěné se třikrát nalila voda ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého, přičemž bylo popisováno, že jsou „*zaplaveni krví a vodou z Ježíšova boku a srdce*“. Slova, která byla řečena, zněla takto: „*Křtím Vás do Ježíšovy smrti krví a vodou, která vyrazila z Jeho boku v Jeho smrti, potu a slzách.*“ Ti dva pak padli na tvář a byly na ně pokládány ruce

11 Caries' Diary, 18 May 1755.

12 Caries' Diary, 31 March 1755

k požehnání.¹³ Byla to chvíle plná svátostného významu.

Noví konvertité v Západní Indii samozřejmě nemohli vytvářet společenství, která by byla více organizována, jako například Herrnhut nebo ještě větší Herrnhag. Skutečné protivenství vlastníků plantáží znamenalo, že otroci měli jen velmi omezené možnosti účastnit se byť jen společných setkání. Nicméně, pokud to bylo jen trochu možné a Moravané to považovali za užitečné, byly přebírány prvky, které si s sebou přivezli z Německa a Británie.¹⁴ Zpěv, jako jeden z aspektů bohoslužeb, se ujal velmi dobře. Když Dober a Nitschmann v roce 1732 odjížděli z Herrnhutu, shromáždění zpívalo 100 písní, které je povzbuzovaly na cestě.¹⁵ C. G. A. Oldendorp v historii *Moravské mise v Kari-biku* (1770) mluví o srdcích lidí velkých otrokářských kongregací na ostrově Sv. Tomáše, která jsou „*povzbuzována oddaným zpěvem*“.¹⁶ Zásadní význam měla také skupinová a modlitební setkání. Avšak večere Páně nabízela tomuto společenství zvláštní, hlubokou duchovní zkušenost. Bohoslužba mohla zahrnovat rovněž pokládání rukou a umývání nohou.¹⁷ Jednalo se o duchovně silný obřad. Bohoslužba končila tím, že shromáždění se na kolenou plně odevzdávalo Bohu. Několika římským katolíkům, kteří sledovali moravské společenství v Londýně, se bohoslužba velmi líbila.¹⁸ Zúčastnění cítili, že vstupují do utrpení Krista, do „*Jeho krve a Jeho ran*“ a do celého společenství věřících, živých i dříve zemřelých.¹⁹ Byl to Gottlieb

13 Caries Diary, 27 April 1755.

14 K tomuto tématu, Winelle J. Kirton-Roberts, *Created in their Image: Evangelical Protestantism in Antigua and Barbados* (Bloomington, IN: Author-house, 2015).

15 Lewis, *The Ecumenical Pioneer*, str. 79.

16 C. G. A. Oldendorp, *A Caribbean Mission*, překlad a úprava: Arnold R. Highfield and Vladimir Barac (Ann Arbor: Karoma, 1987), str. 318; překlad z němčiny z roku 1770: *Geschichte der Mission der evangelischen Brueder auf den caraibischen Inseln S. Thomas, S. Croix und S. Jan*.

17 Freeman, 'Gemeine: Count Nicholas von Zindendorf's Understanding of the Church', str. 9.

18 Podmore, *The Moravian Church in England*, str. 147.

19 G. Stead, 'Moravian Spirituality and its Propagation in West Yorkshire during the Eighteenth-Century Evangelical Revival', *Evangelical Quarterly*, Vol. 71, číslo 3 (1999), str. 237.

Israel, který přišel na ostrov Sv. Tomáše v roce 1740, jež kladl zvláštní důraz na rozvíjející se teologii „krve a ran“, která byla předávána skrze biblické hodiny, individuální instrukce, střední společná setkání a nejsilněji prostřednictvím svatého přijímání²⁰, které se konalo jednou za měsíc. Jak podotýká Jon Sensbach: „Vyvýšení Jeho ran bylo Božím pohonem, který vedl k zámořským misiím.“²¹

Cíle misie

Moravané identifikovali několik společných charakteristik jejich poslání. Pochopili, že misie vždy přináší obtíže. Když Dober a Nitschmann dorazili do Kodaně, aby se naložili na loď do Západní Indie (poté, co přišli pěšky z Herrnhutu), většina lidí, se kterými se setkali, je odrazovala od toho, aby šli dál.²² V Kodani sice byla Národní misionářská škola, ale byla spravována státem a Dober ani Nitschmann nebyli v pozici státních zaměstnanců.²³ Vytrvali, avšak zůstat a přežít v Západní Indii byla pro ně mnohem větší výzva, než čekali. Dober zde zůstal až do roku 1734, kdy byl povolán zpět do Herrnhutu, aby se stal starším v komunitě. Téhož roku však na ostrov Sv. Tomáše dorazil Tobias Leupold a dalších sedmnáct misionářů. Nově příchozí se chtěli dostat také na ostrov Sv. Kříže, ale několik z nich onemocnělo žlutou horečkou a do konce ledna 1735 osm z nich zemřelo, včetně Leupolda. Přestože se tyto ztráty opakovaly, moravské misionářské zapálení uhašeno nebylo.

Spangenberg napsal: „Když kongregace uslyšela zprávu, že svědci na ostrově Sv. Tomáše zesnuli, všichni byli plni touhy nabídnout také jejich životy. A kdybych byl požádal dobrovolníky, aby šli do této nemoci nakažené díry, šlo by najednou dvacet či třicet bratří a sester.“²⁴ Zinzendorf navštívil ostrov sv. Tomáše v roce 1739 a když spolu se svými společníky připlouval do přístavu, hrabě se zeptal: „Předpokládejme, že bratři tady už

nebudou... Co budeme v takovém případě dělat?“ Odpověď jednoho z jeho společníků byla: „V tom případě jsme tady my.“ Zinzendorf následně poznamenal známou větou: „*Gens aeterna, diese Mahren*“ („Nehynoucí pokolení, tito Moravané“)²⁵

Když si v roce 1771 Moravané připomínali více než 100 jejich členů, kteří zemřeli při misijní službě, Benjamin La Trobe hovořil o tom, jak Bůh „utvořil lid v církvi bratří, kteří se nabídli ke službě Pánu mezi pohany, přestože znali všechny potíže jako extrémní teplo či chlad, neutěšené životní podmínky a žádnou naději na zisk“.²⁶

Jakou zprávu vlastně předávali Moravané ve své misijní službě? Zinzendorf nabádal ke kristocentrické misii. Nemyslel si, že jsou potřebné argumenty vysvětlující existenci Boha. Spíše Kristus měl být „hlavním subjektem kázání“. Uvědomoval si, že „jednoduché poselství o tom, jak Ježíš trpěl a zemřel za nás kvůli naší pošetilosti a našemu pádu, prokáže Boží sílu a dosvědčí to Duch svatý.“ Zaměření, jak tvrdil, by mělo být „na lásku Ježíše; s poukazem na to, že tato láska Jej přiměla dát svůj život jako výkupné za mnohé“, s očekávaným výsledkem, tj. že „díky Boží milosti“ jsou lidé „schopni vložit svoji důvěru v Něho [Krista], přiblížit se mu a se zakoušením Jeho dobroty jsou podněcováni, aby Jej stále více milovali“.²⁷ „Řekni jim o Božím Beránku, dokud nemůžeš říct víc“ byla Zinzendorfova rada při jedné příležitosti.²⁸

Byla to rada, které se Moravané drželi. George Caries si napsal do svého deníku o jednom z prvních kázání o Kristu na Jamajce, že mnoho „cizinců“ si jej přišlo poslechnout a setkání bylo „doprovázeno stejným pocitem, který měli učedníci, když jim ukázal ruce a nohy“.²⁹ Moravané věřili, že poselství o utrpení Krista je přitažlivé.

20 Hutton, *Moravian Missions*, str. 47-8.

21 Sensbach, *Rebecca's Revival*, str. 183.

22 Langton, *History of the Moravian Church*, str. 149.

23 Hutton, *History* (1909), str. 237-8.

24 C. T. Ledderhose, *The Life of August Gottlieb Spangenberg* (London: William Mallalieu, 1855), str. 56.

25 Lewis, *Ecumenical Pioneer*, str. 83, pod čarou 1.

26 B. La Trobe, *A Succinct View of the Missions Established among the Heathen by the Church of the Brethren or Unitas Fratrum in a Letter to a Friend* (London: M. Lewis, 1771), str. 6.

27 Spangenberg, *Zinzendorf*, str. 158-9.

28 Lewis, *Ecumenical Pioneer*, str. 91.

29 Caries' Diary, 19 April 1756.

Počáteční období růstu na Jamajce však bylo v kontrastu s následujícím vývojem od roku 1756, kdy Christian Rauch přišel ze Severní Ameriky, kde strávil patnáct let práce mezi domorodými Američany. Rauchův přísný přístup odradil černošské členy na Jamajce. Moravanská publikace *Periodické účty* pak popisuje léta úpadku, která následovala po dřívější „*touze slyšet a ochotě přijímat poselství Evangelia.*“³⁰

Moravanské evangelikální poselství bylo mezi otroky nejvíce přijímáno ve chvíli, kdy zdůrazňovalo, že Ježíšova láska může být prožívána každým. V této souvislosti si Spangenberg zaznamenal setkání na ostrově Sv. Tomáše, kde se potkal s velmi starou ženou, která „přijala evangelium“, avšak byla přesvědčená, že musí umět číst a rozumět věrouce, aby mohla být pokřtěna a stát se součástí církve. Přesvědčil ji, že „to všechno není nezbytné“ a ujistil ji o Ježíšově lásce k ní. Následně byla pokřtěna a stala se velmi užitečnou pro celou kongregaci.³¹

Caries zase popisuje, jak se rozvíjela „černošská shromáždění“ na Jamajce. Někteří „běloští pánové“, kteří přicházeli na křestní shromáždění, pak konstatovali, že „nikdy nic takového ještě neviděli a nezažili“.³² Ale růst církve byl především mezi otroky. Caries popisuje, jaký vliv mělo na ostatní to, když mohli vidět nově pokřtěné „tak obživené a šťastné“. To pak utvrzovalo touhu po křtu i u ostatních.³³ Konaly se i další křty a pokřtění dostávali nová biblická jména jako Titus, Jan a Josef. „Černošská kongregace“ se stala velmi početnou.³⁴ Jedno křestní shromáždění bylo Cariesem shledáno jako „den Letnic s takovým požehnáním, jaký jsme ještě na Jamajce neměli.“³⁵ Dne 17. června

1755 pak Caries hovořil o tom, jak v tento den v roce 1722 započala stavba Herrnhutu, a tak povzbuzoval všechny, kteří se nechali pokřtít, aby přebírali odpovědnost za církev na Jamajce.³⁶ O měsíc později se uskutečnilo setkání, na kterém se pronášela svědectví, jež vedl Luis, jeden z nově pokřtěných, a ten zde dosvědčoval: „*Jsem rád, že každý den mohu dostávat nové požehnání od svého milého Spasitele. Kdykoliv s ním mluvím, tak mi žehná.*“³⁷

Když následně Spangenberg uvažoval o moravské misii na dalším ostrově v Západní Indii, na ostrově Sv. Kryštofa, zdůrazňoval sílu Duchem vedeného společenství a poznamenal, že kdykoliv se otroci svobodně připojili ke komunitě, byla tato pozoruhodná síla zcela evidentní.³⁸

Dalším výrazným rysem moravské misie bylo, že v jejich počátcích se téměř všichni misionáři sami zaopatřovali, což však nebylo vždy zcela jednoduché. Například Dober, hrnčířský mistr, se snažil na ostrově Sv. Tomáše pokračovat ve svém řemesle, ale na ostrově nebyla vhodná hlína, a navíc zde nebyla hrnčířská pec.³⁹ Naopak tesař Nitschmann zde mohl v řemesle pokračovat. Dober tak alespoň získal na nějakou dobu místo u guvernéra ostrova jako učitel jeho dětí a jako správce, avšak záhy zjistil, že tuto práci nemůže vykonávat spolu s misijní činností mezi otroky. A tak si ve svém zbývajícím čase hledal jiné, nekvalifikované práce. Matthäus Freundlich, jeden z těch, kteří následovali Dobera na ostrov Sv. Tomáše, byl švec.⁴⁰ Solomon Schumann, moravský misionář v Surinamu, v Holandské Západní Indii, napsal 30. března 1756 o zaměstnání svých kolegů misionářů toto: „Bratr Kamm sbírá kávu, bratr Wenzel šije boty, bratr Schmidt šije šaty na zakázku, bratr Doerfer zahradničí, bratr Brambly kope příkop.“⁴¹

30 'Brethren's Church in Jamaica for the past hundred years', *Periodical Accounts Relating to the Mission of the Church of the United Brethren Established among the Heathen*, Vol. 21 (1853), str. 291-2.

31 August Spangenberg, *An Account of the Manner in which the Protestant Church of the Unitas Fratrum, or United Brethren, preach the Gospel: and cCrry on their Missions among the Heathen*. Překlad z němčiny (London: H. Trapp, 1788), str. 75.

32 Caries' Diary, 27 April 1755

33 Caries' Diary, 3 May 1755.

34 Caries' Diary, 11 May 1755.

35 Caries' Diary, 18 May 1755

36 Caries' Diary, 17 June 1755.

37 Caries' Diary 8 July 1755.

38 August Spangenberg, *Retrospect of the History of the Mission of the Brethren's Church in St Kitts for the Past Hundred Years* (Herrnhut: Missions-Blatt, 1877).

39 Langton, *History of the Moravian Church*, str. 150.

40 Augustus C. Thompson, *Moravian Missions: Twelve Lectures* (New York: Charles Scribner's Sons, 1882), str. 84-5.

41 Lewis, *Ecumenical Pioneer*, str. 92.

J. E. Hutton tvrdí, že pozoruhodný úspěch moravské misie na ostrově Antigua od roku 1769 souvisel nejen s Brownovým osobnostním charakterem, ale také s tím, že Brown a jeho spolupracovníci na misi získávali živobytí svojí vlastní prací. Někdy se ale ocitali v zoufalých situacích. Například Brown hovořil o jednom okamžiku, kdy neměl práci po dobu tří měsíců, a tak „nic nevydělal“. Způsob života moravských misionářů je však tímto přivedl blíže k situacím, se kterými zápasili ti, s nimiž mluvili.⁴²

Moravská misie v Západní Indii se odehrávala ve velké míře na pozadí neustávajícího nepřátelství ze strany otrokářů a majitelů plantáží. Byly tu i výjimky. Například William Foster a Joseph Foster Barham byli britští „moravští“ vlastníci několika plantáží na Jamajce, kteří měli zájem o to, aby jejich otroci slyšeli křesťanské poselství.⁴³

Avšak většina majitelů plantáží zastávala názor, jak byl sdělen Davidu Mingovi, otroku na ostrově Sv. Tomáše, který se později stal jedním z moravských vedoucích, že „černoši byli stvořeni ďáblem a nejsou způsobilí k tomu stát se křesťany“.⁴⁴ Helena Richardová píše o „překážkách, které neúprosně kladou“ otrokáři na misionáře.⁴⁵ Příkladem někoho, kdo vydržel a nakonec překonal tyto překážky, je Friedrich Martin, další herrnhutský misionář na ostrově Sv. Tomáše. Martin původně pocházel z Horního Slezska, kde byl ovlivněn evangelickou spiritualitou, začal kázat, zažil probuzení a byl vězněn za své přesvědčení. Z vězení utekl a uchýlil se v roce 1734 do Herrnhutu.⁴⁶ O dva roky později dorazil na ostrov Sv. Tomáše, aby převzal hlavní odpovědnost za práci, kterou zde započal Dober.⁴⁷ Brzy shromáždil stovky

otroků, kteří mu naslouchali. Majitelům plantáží, ale i holandskému reformovanému církevnímu kazateli Johnu Bormovi, se však tento vývoj nelíbil, a tak byl Martin zavřen do vězení za podmínek, které vážně poškodily jeho zdraví. Díky Zinzendorfově zásahu byl ale následně propuštěn. Martin zemřel v roce 1750 a byl pohřben na ostrově Sv. Kříže. Do této doby však stačil pokřtít 237 dospělých a 4 děti a rovněž zažil nárůst členů ve sboru na ostrově Sv. Tomáše na celkem 425 členů spolu s mnoha dalšími návštěvníky bohoslužeb.⁴⁸

Zmocňující Evangelium

Moravané měli závazek k duchovní rovnosti všech lidí, tzn. neviděli jednu kulturu nebo skupinu jako nadřazenou. Během jedné bohoslužby ve velkém moravském centru v německém Herrnhagu, John Cennick, který přijel z Anglie, slyšel chvalozpěv zpíván ve dvaceti dvou různých jazycích.⁴⁹ Od roku 1742 zpívali grónští zpěváci v jazycích inuitů o typických moravských tématech, jako je „Spasitelova krev a spravedlnost“.⁵⁰ Když pak Spangenberg uslyšel od Davida Minga z ostrova Sv. Tomáše, že černošským lidem bylo řečeno, že jsou „stvořeni ďáblem“, Spangenberg odpověděl, že „Bůh stvořil bílé i černé“ a „Ježíš zemřel, aby je všechny zachránil“. Mingo mluvil holandsky a německy a jeho vliv v otrocké komunitě byl velkou posilou, když byl Friedrich Martin spolu s dalšími zatčen a následně uvězněn.⁵¹ Na ostrově Antigua Peter Brown otevřeně popsal aroganci bílých Antiguanů jako „neuvěřitelnou“, zatímco černoši, s nimiž spolupracoval, byli „drazí lidé“ a „bratři a sestry“.⁵² Brown popsal sám sebe v dopise z roku 1785 zaslaném známému anglickému kazateli Rowlandu Hillovi jako člověka z „nižší třídy“, který

42 Hutton, *History of Moravian Missions*, str. 33-4.

43 S. U. Hastings and B. L. MacLeavy, *Seedtime and Harvest: A Brief History of the Moravian Church in Jamaica, 1754-1979* (Kingston, Jamaica: Moravian Church, 1979), str. 16-17.

44 Maynard, *Eastern West Indies*, str. 127.

45 Helen Richards, 'Distant Garden: Moravian Missions and the Culture of Slavery in the Danish West Indies, 1732-1848', *Journal of Moravian History*, Číslo. 2 (Spring 2007), str. 59.

46 J. E. Hutton, *Fire and Snow* (London: Partridge, 1908), str. 50-3.

47 Oldendorp, *Caribbean Mission*, str. 307, 317-19.

48 Hamilton and Hamilton, *Renewed Unitas Fratrum*, str. 50-51.

49 Lewis, *Ecumenical Pioneer*, str. 90.

50 Mason, *Moravian Church*, str. 21. The book was D. Cranz, *The History of Greenland* (London, 1767).

51 Maynard, *Eastern West Indies*, str. 127.

52 John Mason, 'Peter Brown of Bethlehem and the Revival of the Moravian Mission in Antigua, 1770-1780', *Journal of Moravian History*, Číslo 5 (2008), str. 59, citing a letter of Brown of 17 June 1773.

„nemluví správně anglicky“. Brown tím však chtěl zdůraznit, čeho bylo dosaženo. Během své služby zaznamenal téměř 3000 křtů.⁵³ S. Pearce Carey, životopisec a vnuk Williama Careyho, tvrdil, že Carey, který pomáhal zakládat Baptistickou misionářskou společnost v roce 1792, odebíral moravské *Periodické účty* a že při kázání ke svým baptistickým společníkům je vyzýval, aby vzali na vědomí, „čeho se Moravané odvážili, přičemž někteří z nich byli Britové jako my, ale mnozí z nich jen chudí řemeslníci“.⁵⁴

Rozpoznání duchovní rovnosti všech lidí bylo zvláště úžasné při pohledu na černošské ženy, které se připojily k moravskému hnutí. Jejich majitelé je často sexuálně zneužívali. Křesťanská víra jim však dodávala novou sílu.⁵⁵ Příkladem ženy v Západní Indii byla míšenka Rebecca Prottenová. Narodila se kolem roku 1718 na ostrově Antigua, avšak již jako mladá byla unesena na ostrov Sv. Tomáše, kde byla následně prodána do otroctví. Jejím majitelem byl Lucas van Beverhount, který patřil k holandským reformovaným křesťanům. Rebecca se naučila číst a nadšeně četla Bibli a další knížky jako například holandskou *Martelaers-Boek* (Kniha mučedníků). Na svou žádost byla pokřtěna katolickým knězem.⁵⁶ Luteráni a nizozemská reformovaná církev křtila v té době jen bělochy. Někdy po dvanáctém roku jejího života byla propuštěna z otroctví Lucasovým synem Adrianem van Beverhountem. V roce 1736 se osmnáctiletá Rebecca setkala s Friedrichem Martinem, hlavním moravským vedoucím na ostrově sv. Tomáše. Ten si již při jejich prvním setkání poznamenal do deníku „skvělá při vyučování o Bohu“.⁵⁷ Rebecca vyjádřila Moravanům určitou obavu ohledně platnosti dřívějšího křtu provedeného katolickým knězem, ale August

53 Peter Brown to Rowland Hill, 27 July 1785, in Edwin Sidney, *The Life of the Rev. Roland Hill* (London: Baldwin & Cradock, 1834), str. 152-3. Rowland Hill si s Brownem dopisoval po dobu 10 let.

54 S. P. Carey, *William Carey* (London: Hodder and Stoughton, 1923), str. 90.

55 Oldendorp, *Caribbean Mission*, str. 327, 412.

56 Oldendorp, *Caribbean Mission*, str. 314, 264.

57 Sensbach, *Rebecca's Revival*, str. 46, citace: Friedrich Martin Diary, 26 Sept. 1736, R15.Ba.10.UA. Herrnhut.

Spangenberg ji uklidnil. Moravští vedoucí viděli v Rebece jedinečnou duchovnost a rovněž rozpoznali její potenciál k duchovnímu vedení. Spangenberg napsal Zinzendorfovi: „Je dobře znalá v Písmu a může být pracovníkem...“ Potom dodal, že má zodpovědnost za domácnost u van Beverhountů, kteří jí důvěřují.⁵⁸ Rebecca uměla velmi efektivně povzbuzovat a evangelizovat, „povzbuzující jak kazatele tak laiky“ a připomínala misionářům víru, když upadali do malomyslnosti.⁵⁹

Bylo to období, kdy moravské týmy složené z misionářů a relativně nových konvertitů rostly. Martin v roce 1738 jmenoval pět pomocníků (čtyři muže a jednu ženu). Diskutovali, modlili se a vedli skupinky velikosti od pěti do deseti lidí, kteří se setkávali jednou týdně. Ukazatelem pokračujícího růstu bylo, že v roce 1760 bylo v této pozici již 54 mužů a žen.⁶⁰ V té době se mimo jiné řešil možný sňatek Rebecy a Timothyho Fiedlera nebo Matthäuse Freundlicha, což byli dva misionáři, kteří Martinovi pomáhali. Rebecca se nechtěla provdat za Fiedlera, neboť jej považovala za příliš světského a zmateného, a tak ji Martin provdal za Matthäuse Freundlicha. Ačkoliv Rebecca a Matthäus neměli žádné vlastní děti, starali se celkem o devět jiných. Avšak právě toto mezirasové manželství vyvolalo vzpouru bělošského obyvatelstva na ostrově Sv. Tomáše a to tak, že manžele Freundlichovy a Martina přivedli k soudu a uvěznil. Mezi bělošskou populací ostrova, která měla jen něco málo přes 500 lidí v porovnání s 3000 černošskými obyvateli, byly velké obavy, že si neudrží svoji moc. A právě Moravané vypadali, že přináší v tomto směru převratnou činnost. Martin byl obviněn z protiprávního provedení svatebního obřadu a neoprávněného provádění křtů. Martin byl ve skutečnosti vysvěcen na kazatele Davidem Nitschmannem, moravským vedoucím, což bylo ostatně následně potvrzeno, avšak toto potvrzení nebylo bráno v potaz pastorem Johnem Bormem. Dalším

58 Sensbach, *Rebecca's Revival*, str. 67, citace: Spangenberg to Zinzendorf, 25 Oct. 1736, R15.Ba.10, UA.

59 Sensbach, *Rebecca's Revival*, str. 78.

60 Oldendorp, *Caribbean Mission*, str. 333.

problémem bylo, že Moravané nechtěli skládat přísahu u soudu. Úřady pak zcela očekávaně stály proti nim. Rozsudky zahrnovaly vyhoštění a zaplacení pokut. Navíc soud rozhodl o tom, že Rebecca má být znovu prodána do otroctví.⁶¹ Otroci, kteří konvertovali, byli rovněž soudem vyslýcháni. Ptali se jich, zda jim Martin řekl, že v Den vzkříšení budou černoši „ovládat bělochy“. Jedna žena řekla slova, kterými shrnula pocit naděje, jež křesťanské poselství přineslo: „Po smrti budeme s Bohem a tam si budeme všichni rovni.“⁶²

Zinzendorf přijel na ostrov sv. Tomáše až po soudním řízení vedeném proti Moravanům a byl velmi pobouřen, když zjistil, za jakých strašných podmínek byli uvězněni. Následně vběhl do kanceláře guvernéra „jako hrom“ a v důsledku jeho zásahu byli vězni propuštěni. Moravský sbor na ostrově Sv. Tomáše vyvolal v Zinzendorfovi hluboký dojem, přičemž podotkl, že: „Sv. Tomáš je větší zázrak než Herrnhut.“⁶³ Je povzbudivé, že ačkoliv vedoucí byli uvězněni, jiní převzali jejich práci, a tak počet členů moravské církve vzrostl během zimy 1738 a počátku roku 1739 z počtu 450 až na 650.⁶⁴ Zinzendorf se účastnil hodinových přímluv na plantážích spolu s otroky. Pro otrokáře byla jen samotná účast německého šlechtice na rituálech spolu s jejich otroky významným zdůrazněním rasové rovnosti, proti které se vehementně stavěli.⁶⁵ Ale Zinzendorf jasně ukázal také úřadům, že na ostrově Sv. Tomáše nezakládá sociální revoluci. Což lze ostatně vyzorovat i z toho, že v tomto období Friedrich Martin zakoupil malou nemovitost, kterou nazval Nový Herrnhut, jejíž součástí bylo i devět otroků. Jeho cílem tak bylo vybudovat prostor pro 800 otroků v kongregaci tak, aby se mohli svobodně scházet k bohoslužbám.⁶⁶ V kontextu se Západní Indií Zinzendorf a další Moravané přijali otroctví

jako společenskou realitu, ačkoli, jak připomíná Sensbach, touha obrácených otroků žít podle Ježíšova učení hluboce rozvrátila autoritu otrokářů, neboť nemohli obstát „morální síle zotročených“.⁶⁷ Tuto morální sílu lze vyzorovat například v tom, že pomocníci na ostrově Sv. Tomáše neváhali zaslat dopis králi a královně do Dánska. Dopis byl podepsán vedoucími pomocníky, Petrem, Mingem, Andreem, Abrahamem, Magdalenou, Annou Marií a Rebeccou, a zdůrazňoval pozitivní účinky křesťanství na jejich životy oproti tvrzení otrokářů, kteří nepovažovali „pokřtěného černocha za nic víc než jen zapálené dřevo pro plameny pekla“.⁶⁸

Roku 1784 Melchoir Schmidt, který zaštitoval a vedl Moravany na dánských západních ostrovech, svolal setkání moravské Společnosti pro prosazování Evangelia (SFG). Zápis z tohoto setkání vypovídá o tom, jak Schmidt radostně složil účet ohledně průběhu velmi požehnané misie na 3 dánských západních ostrovech. V té době bylo v kostelích 9000 černochoů. Bylo zde 30 až 40 pomocníků. Schmidt zdůrazňoval: „Bez těchto pomocníků bychom nemohli řádně pečovat o tak [četné] shromáždění“.⁶⁹ Celé generace rodin byly zasaženy. Například Jacob Harvey byl velmi násilnický muž, ale uvěřil a později se stal pomocníkem, stejně jako jeho syn a vnuk. Harvey byl naplněním touhy Moravanů kombinovat duchovní a vzdělávací stránku vlivu. Byl přirozeným učitelem a učil lidi hymny řádek po řádku.⁷⁰ Výuka čtení a psaní ostatní přitahovala. Díky tomu se lidé mohli setkat s křesťanským poselstvím. Vlastníci otroků naproti tomu pálii knihy, které měli otroci u sebe.⁷¹ Když Schmidt podával v roce 1784 svou zprávu, moravský růst ještě pokračoval. V roce 1789 byl pokřtěn bratr Benjamin, budoucí vedoucí. Byl vzat jako otrok na ostrov Sv. Tomáše, když mu bylo dvacet osm. Byl z muslimské rodiny a vyučoval

61 Pro více informací o soudním řízení a věznění: Sensbach, *Rebecca's Revival*, str. 109-132.

62 Oldendorp, *Caribbean Mission*, str. 345-356.

63 Hutton, *History* (1909), str. 261.

64 Oldendorp, *Caribbean Mission*, str. 344, 353.

65 Sensbach, *Rebecca's Revival*, str. 140

66 Maynard, *Eastern West Indies*, str. 8-9.

67 Sensbach, *Rebecca's Revival*, str. 58.

68 Sensbach, *Rebecca's Revival*, str. 144.

69 Minute of 27 July 1784 in 'Minutes of the SPG Among the Heathen from 1776 to 1794', str. 152. Meeting in Fetter Lane, London. Uloženo v Moravském archivu v Londýně.

70 Maynard, *Eastern West Indies*, str. 128.

71 Oldendorp, *Caribbean Mission*, str. 281, 318.

islám na ostrově, než uvěřil v Krista.⁷² V průběhu prvních padesáti let moravské misie v dánské Západní Indii uvedla zpráva o obrácení 8 634 dospělých a 2974 dětí ke křtu.⁷³

Závěr

Počáteční duchovnost obnovené Jednoty bratrské, jak je evidentní z Herrnhutu, byla především komunitní a evangelická. Moravský koncept spočíval v tom, že lidé se zavázali Kristu a sobě navzájem, přičemž komunita se jako celek otevřela Božímu vedení skrze Ducha svatého. Tato otevřenost znamenala, že kdykoliv přišlo povolání k misi, byl zde pozoruhodný počet lidí ochotných odpovědět. Tato studie se zaměřila na působení v Západní Indii, kde bylo první moravské mimoevropské misijní působiště. To, co John Mason nazývá „poměrně nepřiměřené úsilí“ Moravanů na misi, souviselo s několika faktory. Zinzendorf a následně Spangenberg načrtli poměrně jasný obraz misijních možností. Moravané, kteří odcházeli, byli soběstační. Snažili se co možná nejbližší se přiblížit každodennímu životu otroků v Západní Indii. Místní vedení podporovalo zásadní víru v duchovní rovnost.⁷⁴ V roce 1790 z *Periodických účtů* vyplývá, že na třech dánských ostrovech bylo celkem 7000 moravských členů. V Britské Západní Indii bylo přes 6000 členů v Antique a dalších 500 jinde. Okolo 1000 Moravanů bylo mimo Evropu, přičemž v Grónsku jich bylo nejvíce.⁷⁵ V roce 1911 E. R. Hassé, moravský biskup v Británii, napsal knihu o Moravanech a Handley Moule, následně anglikánský biskup z Durhamu, v úvodu této knihy napsal, že když četl historii Moravanů, cítil se být více Moravem než anglikánem. Pro Hassého jako moravského biskupa však tato historie byla mnohem hlubší výzvou. V srdci příběhu Moravanů byla silná spiritualita. V roce 1727 je Bůh „všechny pokřtil do jednoho těla“, když byli „u Pánova stolu“,

⁷² Maynard, *Eastern West Indies*, str. 10.

⁷³ John Holmes, *Historical Sketches of the Mission of the United Brethren*, 2. vydání (London: J. Nisbet, 1827), str. 309.

⁷⁴ Mason, *Moravian Church*, str. 24.

⁷⁵ *Periodical Accounts*, Vol. 1 (1790), str. 16.

a z této plnosti Ducha, jak popisuje, vyšlo celosvětové misijní hnutí.

Ian Randall

HERRNHUT – SVĚTÉLKO NADĚJE

Cesty vedoucí k napsání nějakého článku mohou být všelijak klikaté – a to je i můj případ. Navíc, ten nápad nevyšel z mé hlavy. Ale souvisí s připravovanou knihou Edity Štěříkové o moravském exulantovi-misionáři Johannu Böhnerovi. Měla jsem tu čest pročíst už hotový rukopis. Tou spojnicí, která způsobila vznik mého článku, je exulantský Herrnhut.

Asi bych měla na začátku poznamenat, že takovým spojovacím slůvkem bude „učitelka“. Po reemigraci z Michalovky na Volyni zakotvila naše rodina v Hrušovanech u Litoměřic, ale jen nakrátko, protože tatínek mohl ještě působit jako farář v Trmicích u Ústí nad Labem, kde v širokém okolí bylo hodně reemigrantů.

Hned v Hrušovanech, kde jsme se sestrou Světlouš ukončily pátou třídu, jsem si vyzkoušela místo za učitelským stolem; v roce 1947 na obecných školách už byla povinná ruština, ale nebyli téměř žádní kvalifikovaní učitelé. A tak nám paní učitelka uvolnila místo, abychom spolužáky, a vlastně i ji, učily správnému čtení a výslovnosti (to mi bylo 10 let).

Nevím, kde se ve mně vzala touha naučit se latině, ale k mé velké lítosti jsem se s gymnáziem po roce musela rozloučit, protože tyto ústavy byla zrušena jako buržoazní přežitek. Po absolvování střední školy v Trmicích jsme se sestrou přešly na studia do Prahy, ona hudbu a já Vyšší hospodářskou školu. Už ke konci maturitního ročníku mi bylo jasné, že to rozhodně není to, čemu bych se chtěla celý život věnovat (ačkoli maturitu jsem zvládla s vyznamenáním).

A právě v tom roce byla na nábřeží, s výhledem na Hradčany, otevřena Vysoká škola ruského jazyka a literatury. Ze tří zaměření jsem si bez rozmýšlení vybrala pedagogické. Zřejmě se teď už ozvala dědičnost,

protože učitelské povolání v té nejužší i širší rodině nebylo věcí neznámou.

Na škole jsem měla výborné profesory; i většina asistentů byla dobrá. Také ve studijní skupině jsem neměla problém, i když všichni o mé víře věděli. Praktika na školách jsem absolvovala na výbornou a za dlouhý, podrobný posudek od své skupiny jsem se věru nemusela stydět (ovládala jsem psaní na stroji, proto jsem byla pověřena opsáním všech posudků, tedy i mého). Ale jak jsem se později dověděla, předseda ČSM donutil autory pozměnit ten můj, aby tak jednoznačně nevyzníval v můj prospěch.

Ovšem korunu tomu všemu dala ruská asistentka na marxismus. Druhá otázka, kterou jsem si při zkoušce vytáhla, zněla (jaká ironie!) „Podstata náboženství“. Za celou hodinu se mi nepodařilo ji přesvědčit, že křesťan je úplně svobodný člověk a že mu víra nehází klacky pod nohy ani ve vědeckém bádání. Její ortel zněl: Nepočítejte s tím, že vás pustíme učit.

Později mi došlo, že neměla právo mluvit v množném čísle, protože většina profesorů by mi dala zelenou (a dokonce se pak snažili najít mi místo jinde – soudím, že se přece jen styděli za svou bezmocnost), ale její vliv byl velký.

Začátkem září 1959 mi však svitla velká naděje. Použiji teď zápis z mého deníku: „Mám se dostavit k rektorovi ve věci umístěnky! Ted', když jim teče do bot, se sešel sedmičlenný výbor, aby mne přemluvili. Mají totiž urychleně obsadit místo v Pardubicích. Pozvali mne přednostně, protože po všech stránkách kromě jedné – náboženství – vyhovuji. A v tom chtěli udělat kompromis. Podmínkou bylo, že bych nejprve přestala chodit do kostela a pak se postupně, pod jejich vedením, zbavovala náboženských předsudků. Na této podmínce trvali, proto po hodinové debatě jsem nabídku odmítla. Vyjádřili nad tím velkou lítost. Stejně velkou jsem cítila i já.“ Pokud bych byla souhlasila, mohla jsem k češtině a ruštině přidat i hudební výchovu, protože jsem měla za sebou i tři roky večerního studia na Lidové konzervatoři se zaměřením dirigování.

Přáním „zadavatele“ tohoto článku bylo, abych se zmínila o tom, kde jsem přece jen mohla uplatnit své vzdělání. Rozhodně se nedá říci, že bych to, co jsem získala na Vyšší hospodářské i na vysoké škole, nevyužila.

Dávala jsem kondice z obou jazyků, stenografovala jsem v redakci Práce (t.zn. přijímala jsem telefonické zprávy od zpravodajců, těsnopisem jsem je zaznamenala a přepsala na stroji – zdá se to jako prehistorie). Také stenografování na konferencích Obchodní komory, kam jsem byla doporučena, bylo napínavé i zajímavé.

Je to dost neuvěřitelné, ale díky ruštině jsem na několik měsíců zakotvila v přípravce na naší teologické fakultě, než zde získali ruštinářku na trvalý pracovní poměr (na přípravce byla ruština povinná). Považovala jsem si za čest, že jsem se setkávala s profesory Hromádkou, Lochmanem, Součkem, Hellerem a samozřejmě bratrem Heryánem a dalšími. Se studenty jsem v rámci výuky připravila literární hodinu, a když k mému překvapení někteří z těchto pánů „napochodovali“ do učebny, tak jsem málem omdlela. Ale pak jsem se vzpamatovala a po skončení jsme byli pochváleni.

Díky mému občasnému stenografování v Obchodní komoře jsem byla vyslána do sekretariátu velké celostátní výstavy „Československo 1960“. Byla otevřena sedm měsíců a díky mé ruštině jsem nakonec pracovala jako hosteska-průvodkyně pro návštěvníky z ruských mluvících zemí. Tak tady jsem jazykové znalosti využila dokonale. Než se přehoupnu do ne příliš vzdálené minulosti, tak na závěr úsměvnou i poučnou zkušenost. V té době jsem se vyhýbala oslovení „soudruhu“ jak jen to šlo (i když kdysi to mělo úplně jiný, nepolitický význam: spolu druh, kamarád). A tak jsem také ředitele výstavy zásadně oslovovala „pane generální řediteli“. Vydržel to týden, a pak si mne pozval na kobereček. Přítomni byli i jeho tři náměstci. „Soudružko Tomšová, já si nepřeji, abyste mne oslovovala pane!“

Já: „Promiňte, pane generální řediteli, já vás tak, s dovolením, budu oslovovat i nadále,

protože nejsem ve straně a oslovení ‚pane‘ považuji za hodno každého.“ Náměstkům se změnila barva v obličeji a od jejich představeného jsem čekala, že mne v tu chvíli vyhodí nejen z kanceláře, ale i z výstavy. Nevyhodil! Dobře věděl, že si to nemůže dovolit, protože by neměl kdo provázet ty mnohé návštěvy ze zahraničí, a navíc už přišlo několik pochvalných dopisů, dokonce z Moskvy, ale i z tuzemska...

V závěru této první části přiznávám, že nemožnost vykonávat milované povolání mne hodně dlouho trápila. Proto není divu, že jsem se chopila příležitosti, která se mi nabízela v inzerátu vyšlém v Kostnických jiskrách v roce 1993. Tuto část mého příspěvku si dovolím ocitovat z mého deníku.

18. června

V KJ vyšel tento inzerát: „Škola v Herrnhutu (u Žitavy) hledá kvalifikovaného učitele (učitelku) češtiny. Nástup v září 1993, církevní příslušnost ani perfektní znalost němčiny nejsou podmínkou.“

Že bych se přece dostala ke své profesi, kterou jsem za komunismu nesměla jako věřící člověk vykonávat? Když jsem se rozhodla, že to oťuknu, tak jsem se toho lekla – vždyť tady mám tolik závazků! Na druhé straně by to přece byla ostuda, kdyby se v České republice nenašel nikdo, kdo by vyšel vstříc chuti německých dětí učit se češtině. A když jsme tak dlouho byli drženi v kleci, proč bych teď nevyužila možnosti být chvíli v zemi, jejíž jazyk se učím...

Zkrátka, dotazem v redakci jsem zjistila, že inzerát do KJ dal spirituál z Jirchář Jindřich Halama, a ten to udělal na popud své matky, učitelky němčiny v Nové Pace. Dal mi na ni číslo, ale já pořád ještě nejsem rozhodnuta, jestli zavolám. Tomáš i Čeněk říkají, že to mám zkusit, že by se o sebe dokázali postarat a já bych měla možnost přijet občas domů a něco do zásoby uvařit a upéci. Ještě si to rozmyslím, ale hlodá to ve mně.

9. července

Paní Halamová se k nám nemohla dovolat, tak zavolala na faru: zítra přijede do Prahy paní Winter z Herrnhutu a ráda by se se

mnou setkala. Ozve se sama. Ohlásila se až večer a s ní potom přijelo šest kluků, z nichž dva byli její (sama má celkem šest dětí a protože manžel má svůj podnik, neobejdou se bez většího auta). Je to energická mladá žena, která z pověření ostatních rodičů chce dosáhnout toho, aby se děti jako první výběrový jazyk nemusely učit ruštinu. Tento jazyk se jim dokonale zprotivil za dvacet let pobytu ruských vojáků. Ruštináři se ovšem brání a bojí se, že přijdou o chleba. Čili celá věc je na 95%. Opsala si můj diplom a bude ještě jednat v Drážďanech. Jednalo by se o ¾ úvazku. Asi za týden bude volat nebo přímo pošle formulář k vyplnění.

4. srpna – Ve schránce mne čekalo překvapení: moje učitelská činnost v Herrnhutu bude skutečností. Kupodivu jsem nezpanikářila a uvnitř se mi rozhostil blahodárny klid, za což jsem byla vděčná. Teď se musím krok za krokem připravit na své působení. Musím prosit o moudrost a o to, abych nezklamala. Po šestém srpnu mám přijet do Herrnhutu s kopiemi potřebných dokladů.

11. srpna – CESTA, NA JEJÍMŽ KONCI STÁLE NENÍ JASNO. Protože z Zittau do Herrnhutu nejel právě žádný vlak, použila jsem autobus. ... Nádraží je malé, žádná inf. kancelář, tak jsem se zastavila naproti v prodejně, kde mi ochotně na mapě ukázali, kde se nachází mnou hledaná ulice... Byla jsem uvedena do útulného hostinského pokoje, kde je pěkně zkombinovaný starý nábytek s novým... K odpolednímu čaji pozvala paní Winter svého muže a představila mne. Byly přítomny některé děti. Cítila jsem klidné, nenásilné vedení a láskyplné prostředí. Na poličce nad stolem byla Hesla 1993, před jídlem zpívali pěknou píseň. Paní W. mi ukázala dva díly učebnice češtiny vyšlé v Německu; zdá se být dobrá. K večeru jsme se šli společně projít směrem ke starému bratrskému hřbitovu. Netušila jsem, že H. je tak malý – jen asi 1600 obyvatel. Zdravili jsme se s jedním mladým mužem, který upravoval obytný přívěs na korbě nákladního vozu. Úplně mi vzalo dech, když mi řekli, že za několik dní jede s manželkou a třemi dětmi jako misionář do Mongolska. Od hřbitova je

pěkná vyhlídka, odkud je za jasného počasí vidět Sněžka.

Večer jsem trochu přepracovala životopis, napsala stručnou žádost a zítra půjdeme do školy... Při cestě jsme se s paní W. zastavily v tiskárně, kde udělala kopii životopisu a žádosti. To spolu s ostatními dokumenty dala do jednotlivých fólií a sepnula do jednoho svazku – vypadalo to reprezentativně. V tiskárně jejího muže bylo čisto, útulno a z několika nápisů bylo jasné, v jakém duchu je to tu vedeno.

Budova školy je výtvar minulého systému, krabice necitlivě postavená v sousedství historických budov. Zástupce ředitele měl jiné informace: rozhodnutí z Drážďan má přijít až koncem srpna, ačkoli školní rok začíná už 25.8. Také nám ukázal směrnice, kdy dotyčná učebnice má být používána až od 9. třídy gymnázia a ne už od sedmé. Moje doklady jsme tam nechaly, budou odeslány do Drážďan, ale paní W. byla velice roztrpčená nepružností a zkosnatělostí školského systému i lidí, což se táhne ještě z minulé éry.

Rozloučila jsem se s paní Winter a odjela, aniž jsem věděla, co bude dál; to mne mrzí, protože si nemohu udělat žádný plán do konce prázdnin...

Žádost rodičů i studentů byla zamítnuta.

Rut Nývltová

VZPOMÍNKY Z VÁLEČNÉ DOBY NA VOLYNI

Jmenuji se Miroslava Jersáková, rozená Petráková, a jsem jedna z potomků českých exulantů. Jak a odkud se moji rodiče a prarodiče přistěhovali na Volyň – do Michalovky, to přesně nevím. Ale já, moje sestra Lenka a dva bratři, Miroslav a Radek, jsme se narodili v Michalovce a tam jsme také ze začátku klidně vyrůstali v rodinném i sborovém životě – byl to sbor baptistů. Shromáždění jsme měli každou neděli dopoledne i odpoledne – to bývalo ve tři hodiny. Ale již ve dvě hodiny jsme se jako děti scházely v nedělní škole, kam jsme moc rády chodily. Práci s dětmi vedla teta Věra Hůlková a strýc

Teofil Svoboda – tak jsme jim říkali. Vyprávěli nám různé příběhy, své zkušenosti, ale hlavně jsme se učili znát Bibli a skrze ni našeho nebeského Otce a Spasitele Pána Ježíše. On přišel na svět jako chudé Dítě, aby nás přivedl k Bohu Otcí. Obětoval svůj život – sám spravedlivý za nás hříšné, abychom skrze jeho oběť mohli dosáhnout spasení ... tak velmi nás miloval. Po odpoledním shromáždění jsme se my děti vydováděly na zelené trávě kolem modlitebny – tedy pokud bylo pěkné počasí a rodiče si zatím mezi sebou vyprávěli.

Těž ráda vzpomínám na vyučování, které vedla manželka faráře Tomeše z evangelické církve. Za kostelem bylo schodiště nahoru do místnosti, kde jsme se scházeli ve věku kolem 10 let. Pozvala nás se sestrou a vůbec jsme nevnímaly, že nejsme ve svém sboru – nikdo nedělal nějaké rozdíly. Četla nám krásné knihy na pokračování, protože doma jsme jich moc neměli a vyprávěla nám o tom, že nás všechny má Pán Bůh velice rád. Při různých příležitostech jsme my baptistické děti chodily i do evangelického kostela.

Tohle všechno krásné zásadně a drasticky přerušila světová válka, která způsobila mnoho bolestí a trápení. Do války byl odveden i náš tatínek Karel Petrák, spolu s mnoha jinými z naší vesnice i odjinud. Nastalo velmi těžké období pro manželky odvedených, ale i pro jejich děti. Maminka se musela postarat o své čtyři malé děti, nejstarší Lenka, které bylo 14 roků, byla ještě navíc nemocná. Druhá, Miroslava (tedy já) – říkali mi Slávka 12 roků, Milouš měl 5 roků a Radeček byl ještě úplně malý, měl 3 roky.

Nejhorší bylo to, že v kraji řádili banderovci. Oni přicházeli večer nebo v noci a z toho jsme zvláště my děti měly doslova hrůzu. Shodou okolností ten vůdce banderovců byl bývalý spolužák tatínka. Protože ho dobře znal a věděl, že není doma, přišel občas se svými kamarády a pod záminkou se zeptat, jak se daří tatínkovi, si postupně vyžádal všechno tatínkovo oblečení pro „své chlapce“, kteří prý to nutně potřebují.

Moje sestra Lenka se ve škole moc dobře učila, tak ji maminka poslala do Horodka na

vyšší školu, bydlela tam u maminy sestřence. Ale protože nás čím dál víc obtěžovali banderovci, vzala maminka Lenku ze školy domů, aby nezůstala sama, kdyby se s námi stalo něco zlého. Velikou radostí, ale také překvapením pro nás bylo, když se po 14 dnech po odchodu na vojnu doma objevil náš tatínek. Dostal se totiž na vojně do dechového orchestru i se svým bratrancem Karlem Hůlkou a dostali dva týdny dovolenou, aby si přivezli svoje nástroje. Oba totiž hrávali v orchestru i v modlitebně při různých slavnostních příležitostech. Měli jsme všichni velkou radost a maminka pekla různé suchary, které dlouho vydrží, protože v žádné válce jídla dostatek není. Ale loučení bylo pak velmi smutné. Dopisy jsme dostávali zřídka, některý přišel dříve, ale některý se toulal i tři měsíce. Náš tatínek se svým bratrancem, ale i s ostatními hudebníky, měli tu výsadu, že kapela se pohybovala nejbližší 12 kilometrů od fronty, tak nebyli v bezprostředním nebezpečí, ale byly tam zas jiné nevýhody. V jednom dopise tatínek psal, že pochodovali a při tom hráli za velkého vedra. Byli zpocení, unavení a měli velkou žízeň. Když dorazili na místo, kde si mohli odpočinout, strýček Karel Hůlka se dobře osvěžil studeným pitím a pak si lehl na trávu a odpočíval. Bylo to pro něj sice velmi příjemné, ale dostal z toho zápal plic a odvezli ho do nemocnice. Tatínek se celých 14 dní staral o jeho nástroj i o jeho věci. Byla to pro něj velká zátěž, ale co by neudělal pro kamaráda a bratrance. Za dva týdny se strýc z nemocnice vrátil, a tak si své věci opět opatroval sám.

Ale všechno to dobré, ale i to zlé na tomto světě nemá věčné trvání. I válka skončila a mnozí se z toho radovali, žel mnoho se jich nevrátilo a mnozí měli „památku“ na celý svůj další život. Tatínek byl mezi těmi, kteří i přes mnohá strádání ve zdraví válku přežil a byl první z rodiny, který se vrátil do vlasti dávných předků. Jednou z jeho největších radostí bylo, že spolu s jinými muzikanty mohl v Praze hrát veliteli československé armády z Ruska generálu Svobodovi. Na to do konce života rád vzpomínal.

Vzpomínám si, že v té době nás navštívil bratr farář Tomeš. Přišel se zeptat, jak se nám

daří. My jsme zrovna dostali dopis od tatínka a nemohli jsme přečíst zpáteční adresu, a tak jsme ani nevěděli, kde bydlí, to měl být jednou náš nový domov. Dopis šel asi dva měsíce. Bratr Tomeš nám řekl, že má dobrou mapu, a že se podívá na tu adresu a řekne nám to. A také to našel – byli jsme mu za to moc vděční – a my jsme už věděli, jaká ta adresa je i správný název té obce. Na obálce to bylo dosti nečitelné.

Tatínek tady v tehdejší Československu žil poměrně bezpečně, měl možnost získat hospodářství v Rapotíně u Šumperka, zatímco my jsme prožívali veliké starosti kolem stěhování. Měli jsme odjet z Rovna, kam nás i s naším majetkem odvezl jeden věřící Ukrajinec, ale tam jsme měli velké problémy. Lidé, kteří tím vlakem z ČSR přijeli – možná komunisté, kteří slyšeli o „sovětském ráji“ – když zjistili, jaká je tam skutečná situace, nechtěli vagonů opustit a chtěli se vrátit zpět. Trvalo to tři dny, kdy jsme své věci včetně jedné krávy a jednoho koně museli na rampě hlídat, než přistěhovalce úřady přinutily, aby vagonů opustili. My jsme měli tu výhodu, že maminka měla v Rovně sestřenci, která nás přijala do svého domu, takže jsme nemuseli nocovat pod širým nebem. V hlídání našich věcí jsme se s maminkou střídali ještě s jinými, kteří se také stěhovali.

Cesta vlakem – samozřejmě nákladními vagonů, byla velmi nepříjemná. Ve vagoněch byla zima. Kamna, která jsme tam měli, kouřila a těžko se dalo připravit něco teplého k jídlu. Ale ještě horší bylo, že na určité stanici strojvedoucí zastavil, že to dál nejede. Tak někdo zorganizoval sbírku, strojvedoucí něco dostal a už „mašinka“ jela dál.

Ještě jedna zkouška nás ale potkala, a díky Bohu, že už jsme neměli tak daleko k cíli. Naše babička nám dost vážně onemocněla, a když jsme dojeli k cíli, vzpomínám si, že tatínek babičku musel z auta odnést, protože nebyla schopna se na nohách udržet – byly to žaludeční potíže, takže moc zeslábla, protože nemohla jíst. Ale brzy se z toho dostala a pak nás obveselovala svým zpěvem, moc pěkně zpívala. Byli jsme moc rádi, že jsme konečně „doma“, ale jen v dočasném přibytku.

A ještě toto – velmi ráda vzpomínám na štědrovečerní slavnost, to bylo ještě dříve, před válkou, když jsme byli ještě šťastni na Michalovce. Maminky nás děti, hlavně děvčata, v šatně oblékla do parádních šatečků (venku byla tvrdá zima), do vlasů jsme dostaly mašle a pak ve dvojicích jsme šly do modlitebny. Teta Hůlková šla před námi a dechovka nám hrála do pochodu. Jestli jsme šli všichni podle hudby, to nevím .... asi těžko. Já jsem jako malá holčička vyhlížela v orchestru svého tatínka, ale to asi všechny děti, které tam někoho měly. Pak jsme se usadili na pódiu v lavicích, kde normálně seděli zpěváci. Já jsme v té době byla jedna z nejmenších, proto jsem seděla v první řadě. Vzpomínám si, jak jsem pořád houpala nožičkama, protože na zem jsem nedosáhla. Tetě Věře Hůlkové se to nelíbilo, přišla a nohy mi podržela, ale když odešla, za chvíli jsem to dělala zas. A dodneška vzpomínám na ta dětská léta, kdy jsme žili šťastně a bezstarostně, dokud nepřišly ty válečné hrůzy. Díky Bohu, že to je už dávno za námi.

Miroslava Jersáková (nar. 1931)

„PROFESOR ORTOPED“ ZE ZELOVA

V Zelově od Rynku „běží“ ulice Kilinského ve směru na Zelůvek. Na takové malé městečko to byla dlouhá ulice. Bydleli jsme v ní v čísle 103. Bylo to poslední číslo zástavby. Dále vedla cesta přes Zelůvek do Bocianichy s rozcestím ve směru do Kociszewa. Z našeho domu bylo velmi daleko do školy i do kostela. Za posledním domem Zelova se táhl nezastavěný prostor, obecně zvaný Struga, s vodní propustí. Za Strugou první budovy patřily rodině Konteckich, jiné Jersákům, Mundiům, Kimerovým, Stejskalům, a až do Bocianichy to byla stále osada Zelůvek. Dobře tři kilometry dlouhá cesta s domy po obou stranách. Bydlela tam vlastně vedle sebe jedna velká rodina českých obyvatel, po dlouhých letech soužití spojená příbuzenskými svazky. Všichni se znali, všichni si pomáhali a občas si i nadávali – takové normální sousedské spolužití. Počet obyvatel osady nikdo

nepamatuje, ale podle toho, co říká pan Teofil Ranš, a to je solidní a vzácný člověk, tam bylo více než šedesát vesnických hospodářství. Pan Ranš, stejně jako většina obyvatel Zelůvku, se po 2. světové válce přestěhoval do ČSR. Při vzpomínce na Zelov si utíral slzy z očí. Znal tam každý kámen, o každé rodině byl schopen říci něco zajímavého. Vybavovaly se historiky, vracely se vzpomínky.

Po levé straně cesty, asi v jedné třetině délky osady, stála modlitebna potomků Českých bratří bydlících na Zelůvku. S výjimkou jedné nebo dvou polských rodin byli všichni obyvatelé českého původu, používali zásadně pouze český jazyk. Polštinu znali jen ti, co navštěvovali polskou školu. Modlitebna byla centrem života náboženského i kulturního. Jen na nedělní a sváteční bohoslužby se obyvatelé vydávali do evangelicko-reformovaného kostela v Zelově. V modlitebně se konaly nešpory (odpoledne), hodiny náboženství a nedělní škola pro děti, zkoušky pěveckého sboru, přátelská a příležitostná setkání.

Dost daleko od centra Zelůvku, už blízko Bocianichy, po pravé straně cesty stály budovy rodiny Josefa Kulhavého. Dřevěný domek, vzdálený od cesty, jako by si přidržel k centru osady. Z nevelkých oken na jedné straně domku byla vidět cesta směrem k osadě a z druhé strany se rozevíral pohled na dvorek s nevelkou přilehlou zahradou. Na zahradě pan Josef s nadšením štěpoval stromky, přikrýval je před mrazem a byl pyšný na každý nový úspěch. Za zahradou, dál přes pole, byly vidět zelovské lesy, které patřily k osadě. Za jejich okrajem, nepříliš daleko od Kulhavých, se prostíral pěkný palouk, který zdejší obyvatelé pojmenovali „Zeleným paloučkem“ a o něco dále to byl „Dlouhý palouček“. Při vzpomínce na tyto dva paloučky obyvatelé Zelůvku potlačují slzy dojetí a vracejí se jim vzpomínky z mládí. Tam se totiž v neděli odpoledne setkávala mládež, besedovalo se a konaly se sportovní soutěže. Mandolínový soubor hrál a zpíval, bylo tam tehdy příjemně a veselo. Fotografie z těchto setkání jsou na čestných místech v rodinných albech.

Pan Josef byl štíhlý a rozhodný, s vtípem a pohostinností vítal každého na prahu domu.

V bytě pod oknem na jižní straně stál nevelký stolek, měl pěkně tvarované oválné nohy a vedle něj typická dřevěná křesla. Na stolku obvykle ležela otevřená Bible s mnoha záložkami, několik zpěvníků a hodně listů papíru s notami. Na čestném místě nad stolem visely housle, největší poklad pana Kulhavého. Měl jsem tu výsadu, že jsem mohl nástroj podržet v rukou, ale dotýkat se strun nebo dokonce utřít zbytky kalafuny na rezonanční desce jsem nesměl. Pan Kulhavý byl při ladění houslí velmi soustředěný a dělal to vždy, kdykoli bral housle do ruky. Já jsem směl jemně potáhnout smyčcem přes všechny struny. Na housle hrál s velkou lehkostí, díval se do not, dělal jakési poznámky nebo také noty psal. Od té doby mne hra na housle fascinovala, ačkoli sám jsem nadání k hudbě neměl. Nezdědil jsem mamčinu schopnost, která na každém, dokonce do té doby pro ni neznámém strunném nebo klávesovém nástroji, dokázala po chvílce zkoušení vyloudit melodické zvuky.

Každou sobotu putoval pan Kulhavý s houslemi v ruce do modlitebny na zkoušku místního pěveckého sboru, kde vykonával čestnou úlohu učitele a dirigenta. Značné hudební nadání zdejších lidí vyžadovalo od dirigenta sboru velkou autoritu, aby do připravované skladby prosadil vlastní vizi provedení. Umění zpěvu a hry na nástroje se u lidí na Zelůvku zdokonalovalo čtením not, k čemuž je vedl mezi jinými i Josef Kulhavý. Byl samouk, neukončil žádnou hudební školu, ale byl nadaný a velmi pracovitý. Pravidelné zkoušky byly přípravou na sborový zpěv při pravidelných nedělních a pak i svátečních shromážděních. S tím souviselo i časté zepisování not spolu s jejich přizpůsobením možnostem pěveckých sborů. Pan Josef na sebe bral úkoly a povinnosti s velkou odpovědností a na zkoušky se zodpovědně připravoval. Často ho bylo možné vidět, jak v jedné ruce drží housle a druhou dokončuje notový zápis rozložený na stole. Díky umění číst noty a nadšení z hudby i mnoho mladých lidí opisovalo na notový papír oblíbené písně.

O letních večerech, kdy byla okna otevřena, bylo pravidelně slyšet tkalce při jejich

práci na stavech. Obyvatelé Zelůvku byli zemědělci, ale většina z nich nevlastnila takové množství půdy, které by zaručilo přijatelné podmínky existence. Na základě požadavku továrníků z blízkého Zelova tkali na ručních stavech. I Kulhaví byli zemědělci, ale Josef byl hlavně nadšeným hudebníkem a tomuto umění věnoval každou volnou chvíli.

Kromě schopností, o kterých už byla řeč, byl obdarován i uměním léčit. Máme přesné informace, že si osvojil znalosti stavby kostí, šlach a svalů stejně u domácích zvířat jako u lidí. Nebyl vzdělaným lékařem, ale umění léčit se naučil hlavně od otce. Učitelem Karla Kulhavého, Josefova otce, byl pravděpodobně doktor medicíny a chirurgie profesor Emilian Klemens Nowicki, profesor varšavské univerzity a ředitel její chirurgické kliniky. Později se profesor Nowicki usadil ve Woli Pszczóleckiej, v dnešním vojvodství Luckém. Rodina Kulhavých bydlela tehdy ve Faustynově (gmina Zelów), nedaleko odtamtud. Varšavský lékař zemřel v roce 1876 a je pohřben na hřbitově církve evangelicko-reformované v Zelově. Náhrobní deska lékaře a pedagoga Varšavské univerzity je umístěna v církevním muzeu v Zelově. Klemens Nowicki je mezi jiným autorem knihy „O zlámání kostí a jejich léčení“. Text je doprovázen 87 vysvětlujícími rytinami (Varšava 1833).

Faktem je, že v celém okolí, pokud si kůň nebo jiné domácí zvíře zlámalo nohu (což se stávalo často), byl pan Kulhavý nezastupitelný. Cítil velké uspokojení, že tím dobře slouží místním obyvatelům. Pokud jeho pomoc potřeboval někdo z lidí, nedělal to příliš rád, protože cítil, že na sebe bere velkou zodpovědnost; přesto nedokázal pomoc odepřít. Naše maminka vzpomínala, jak při cestě do školy v zamyšlení spadla do díry a pochroumala si nohu. Bez jakýchkoli pochybností o vyléčení ji na trakaři zavezli ke švagru Josefovi. Josefovou manželkou byla totiž Aňa, nejstarší matčina sestra, výjimečně klidná a rozvážná osoba. Teta Aňa byla velmi milá a vždy se těšila na moji návštěvu; nepodobala se ostatním příbuzným, kteří byli dost prchliví.

Ale vrátím se k panu Kulhavému. On byl, kromě felčara Zilke, jediným v celém okolí, kdo mohl poskytnout lékařskou pomoc. Tak i v tomto případě prohlédl moji maminku, kroutil hlavou a vynesl „ortel“: bohužel, noha je zlámaná. Přesto jeho péče a jednoduché přístupné prostředky způsobily, že začátkem jara Amálka bez problémů běhala po louce. Někdejší zlomenina dala o sobě vědět až ve starším věku, vždy při horším počasí.

I já si pamatuji na jiný případ. Karel, maminčin bratr, hezký a statný muž, byl někdy prchlivý. V době žní svázel snopy žita žebříňákem, v němž byli zapřaženi dva koně. Povoz byl vysoko naložený a Karel shora neviděl pořádně na cestu. Když vjížděl z cesty do domu, jedno kolo se v průjezdu dostalo do odvodňovací rýhy, táhnoucí se podél celé cesty Zelůvkem. Samozřejmě velká část nákladu spadla na zem i se strýcem Karlem. Strýc nadával a bičem poháněl koně, aby vůz z rýhy vyjel. Splašení koně, unavení svážením obilí, nebyli s to kočího poslechnout. Nakonec si domácí nějak poradili, obilí uklidili a opravili kolo. Večer šel Karel do stáje se svazkem sena, ale koně si pamatovali jeho bič i jeho křik. Když se hospodář jen přiblížil, kůň ho vši silou kopl. Domáci uslyšeli volání o pomoc a nešťastného hospodáře zavezli samozřejmě k Josefovi. Od bolesti Karel celou cestu naříkal. „Co teď bude s prací na poli, kdo to všechno udělá?“ Když Josef celé to vyprávění uslyšel, nejprve zažertoval: „Vidíš, nervózo, to byla tvoje vina, co tě napadlo bít koně! Teď jsi byl za to potrestán. Kůň je také citlivé a moudré zvíře, nejdříve bylo třeba uvážit, jestli to koně zvládnou.“ – „Josefe, Josefe, skonči to kázání, protože déle to už nevydržím,“ přerušil Karel monolog švagra. Ten už dál událost nekomentoval. „Máš štěstí“ – řekl po delší chvíli – „páteř je celá, jen tři žebra jsou zlámaná. Hned to zabezpečíme, ale o práci na poli není ani řeči, Karle.“

Když už bylo vše zabezpečeno obvazy a vyslechnuty rady, začalo se hovořit o Josefově dceři, která byla na Moravě a po níž se mu stýskalo. Odjela tam tajně za okupace v obavě před vyvezením do Německa na nucené práce.

Místní německá vláda sice zakázala panu Kulhavému všechnu lékařskou činnost, ale on i přes zákaz nedokázal nemocnému odříci a tajně pomáhal. Josefova dcerka vzpomínala, jak za mrazivé zimy přiběhl k jejich domu uplakaný chlapec z odlehlé vesnice s rukou na šátku. „Prosím, pane, pomozte mi. Spadl jsem ze žebříku, když jsem zavěšoval krmítko pro ptáčky. Víím, co je to hlad a chtěl jsem pomoci ubohým ptáčkům. U nás doma jsme čtyři děti, nemáme otce a já namísto abych pomáhal, mám zlámanou ruku. Kdo přinese z lesa chrastí na topení?“ – svěřoval se slzící chlapec. Otec mu utřel slzy z tváře, maminka dala do uzlíku plátek slaniny a chleba, který upekla minulou sobotu. Podvyživené děti si často přivodily zlomeninu nebo vymknutí končetiny.

Tento citlivý „ortopéd“ ze Zelova podnikal často pěšky nebo na kole cesty do odlehlých vesnic, aby pomohl nešťastným lidem. Po zákroku často navštěvoval rekonvalescenty, aby se přesvědčil, že kost správně srůstá. Mnohokrát nejen přinášel pomoc nemocným dětem, ale přidával k tomu i drobný dárek. Za poskytovanou pomoc pan Kulhavý nepřijímal žádnou úhradu. To úžasné nadání k léčení zlámaných končetin bylo podle jeho názoru darem od Boha, a jak sám tvrdil, cítil jako závazek, aby se o to dělil s ostatními. Jeho heslem bylo: „Zadarmo jsem dostal od Boha nadání přinášet lidem pomoc, a tak stejně zadarmo sloužím bližním.“

Zvláštní příhoda se stala krátce po zákazu vykonávat tuto ortopedickou praxi ze strany německých vládních orgánů. Za neuposlechnutí jejich příkazů hrozily těžké tresty. V Požděnicích, vesnici vzdálené pět či více kilometrů, si dcerka německého policisty zlámala ruku velmi nešťastně – byla to podvojná zlomenina. Místní lékař, stejně jako lékaři ve větším městě v Paběnicích, si nevěděli rady, jak vrátit ruku do plné fyzické pohyblivosti. Ustaraný otec, Němec, hledal pomoc pro svou dcerku u soukromého českého rolníka. Ten se smutkem řekl, že má zákaz poskytování jakékoli pomoci a ukázal nařízení velitele policie. Policista vzal papír, roztrhal ho na kousky a usilovně prosil o pomoc pro

svou dcerku. Kulhavý sedl na kolo a k překvapení z oken vyhlížejících sousedů spolu odjeli do vzdálených Požděnic. „Zlomenina je hodně ošklivá, ale všechno je v ruce Božích“ – tak si polohlasem šeptal vážený pan Kulhavý poté, co prohlédl dívčinu ruku. Dovedně složil kůstky a přiložil dlahy. Ještě mnohokrát zajížděl k nemocné, aby se ujistil o správném srůstání kostí. Policista na oplátku vymohl na komandatuře zrušení zákazu provozování ortopedické praxe samouka. Přinejmenším už neměl žádné nepříjemnosti při poskytování pomoci obyvatelům Zelůvku. Tentýž Němec, přes všechny zákazy, pomáhal panu Kulhavému posílat na Moravu balíčky již zmíněné dceři, po které se mu tak stýskalo. Marta, mladší dcera, citovala v této souvislosti jeho slova: „Nevystižitelné jsou cesty Páně.“ Tato dcera pana Kulhavého, jemná dívka s vlídným pohledem, zdědila po svém otci pocit radosti z každého dne a po matce skromnost a laskavost. Když ji moje žena poprvé viděla, tak potvrdila totéž. Během rozhovoru zmiňovala Marta hodně zajímavých příhod z rodného domu. Zvláště radostně vyprávěla, jak otec pomohl dcerce zámožného majitele z Lobudžic, městečka za Zelovem ve směru Belchatów. Zajímavé je to, že před mnoha léty, kdy Čeští bratři, přišli do Zelova a neměli ještě svůj vlastní kostel, uzavírali manželství právě v katolickém kostele v Lobudžicích.

Krátce před začátkem druhé světové války měla dcera onoho vzpomínaného zámožného pána z blíže neznámé příčiny nehodu. Na několika místech zlámaná noha s posunutím kostí nedávala žádnou naději na vyléčení, noha by zůstala značně zmrzačená. Jejího otce stálo hodně hledání pomoci u lékařů nejen místních, ale také návštěvy v nemocnici. Poslední naděje byla v ruce pana Kulhavého, o kterém se dověděli od zelovských lékařů. K domu pana Kulhavého přijela bryčka, v níž byli zapřaženi dva koně. Samozřejmě to vyvolalo mezi sousedy zvědavost a překvapení. „Kdosi přijel na dovolenou k panu K.“ – ptali se sousedé. Otec nemocného dítěte stál před skromným člověkem a hlasem přidušeným slzami řekl: „Dám všechny peníze,

prosím, pomozte mojí dcerce.“ Pan Kulhavý nedokázal nikomu odříci, a i když měl doma hodně práce, teple se oblékl, vzal dlahy a ještě nějaké náčiní a rychle vsedl do bryčky. Vozka uhaněl jako šílený. Slunce se chýlilo k západu, když přijeli k domu. Asi třináctiletá dívka, štíhlá, jemná, jako by nebesa prosila o pomoc. Bezvůlnou, pochroumanou nohu svěřila do rukou Prozřetelnosti. S Boží pomocí, jak říkal pan Kulhavý, svým největším uměním složil kůstky na noze děvčátka a upevnil dlahami. Pohladil ji a konečně osušil zpocené čelo. Na poděkování odpověděl s vrozenou skromností: „Netrap se, děvenko, na tvé svatbě si ještě společně zatančíme polku.“ Do pozdní noci, při tlumeném světle petrolejové lampy, čekala manželka na muže, až bryčka přikodrcala před dům. Pan Kulhavý byl velmi unavený, ale zároveň šťastný, protože už věděl, že děvčeti nohu zachránil. Dále za ní zajížděl a kontroloval srůstání kůstek. Ve válce se spojení mezi děvčetem a jejím ošetřovatelem přerušilo. Spojoval ho s ní zvláštní cit, jako by mu to nahrazovalo nepřítomnost vlastní dcerky. Jeho milovaná dcera pracovala na polích ve vzdálených Čechách v Zábřehu na Moravě a při vzpomínce na ni měl Josef slzy v očích. Dcera onemocněla, neměla dostatečnou péči a zemřela v cizině, daleko od rodného domu. Takové bylo řízení osudu.

Po skončení války se pan Kulhavý spolu s rodinou, podobně jako takřka všichni obyvatelé Zelůvku, vystěhoval do Československa. Usadil se u Teplé nedaleko Mariánských Lázní. Zpočátku bydlel ve vesničce Rankovici, kde několik let hospodařil, ale skromné síly i těžká práce podryvaly zdraví „ortopéda“ ze Zelova. Tam se mu také rojily v hlavě vzpomínky na Zelůvek, na Polsko, vzpomínal na příhody z mládí. Malé rádio stálo na háčkované dečce na poličce a ačkoli mělo skřípavý zvuk, nastavoval ucho ve dvanáct v poledne a poslouchal co hlásí.

V té vzdálené malé vesničce, ukryté uprostřed pahorkatiny, nečekaná „profesora“ navštívila štíhlá, veselá dívka. Od zápraží zavolala: „Podle slibu daného před léty, zvu

nejznámějšího profesora ortopeda na svatbu. První tanec náleží Vám.“ Se svým ošetřovatelem se radostně vítala. „Bohužel už to není jako tehdy, moje milá děvenko. Ale jsem rád, že je slib dodržen a přijímám to tady, na kraji světa jako odměnu.“ Zatančili si polku a skromná a šťastná dívka odjela s jeho otcovským požehnáním.

Z městské nemocnice v Mariánských Lázních dostal nabídku na místo konzultanta, protože i tam došla zpráva o jeho umění. Vzhledem ke svému narušenému zdraví tuto spolupráci už nepřijal.

Pan Josef ještě v Zelově obdivoval hudební nástroj – harmonium – a rád na něj hrál, kdykoli to bylo možné. Harmonium obdivoval už při bohoslužbách ve sborovém sále kostela v Zelově. Ten nástroj má duši, říkával. Miloval sice housle a hrál na nich téměř virtuózně, ale říkal že „harmonium je nástroj výjimečný“. Se svou touhou se v Teplé svěřil příteli, který navštěvoval jejich dům. Ten k nim jednoho dne vtrhl se slovy: „Vím, kde můžeš ten nástroj získat! Předají ho do dobrých rukou někomu, kdo si ho bude vážit.“ Příští den jeli oba do Karlových Varů a už večer hráli na harmonium u pana Kulhavého doma. Od toho dne na něj nadšeně hrál, jak dlouho chtěl a kdy chtěl. Využití všech možností nástroje, včetně síly měchů, dovovalo Josefovi dostat z něj takovou barvu a sílu zvuku, které odrážely hloubku díla tkvící v jeho představě a náladě. Pod jemnými rukama vznikaly na klaviatuře zvuky, které byly odrazem srdce a duše hudebníka.

Od té doby, kdy upracované ruce Josefa tvořily poslední akordy, uplynulo více než 40 let a harmonium stojí dodnes na čestném místě v jeho někdejší pokoji. Vnučka, která s dojetím často na dědečka vzpomíná, navštěvuje dům své rodiny, aby si alespoň na chvíli zahrála na pianině nebo na tom „zasloužilém nástroji“. Její hra v dědečkově domě vyvolává vzpomínku na toho skvělého a neúnavného člověka.

Jaroslav Stejskal

KE ČLENSKÉ SCHŮZI 2020

Konference a členská schůze spolku EXULANT byla v souladu se stanovami svolána na 17. října 2020 do sborového domu ČCE v Litoměřicích. Protože se covidová situace zhoršila natolik, že vláda přijala omezující opatření, nemohla se členská schůze uskutečnit a tudíž se nekonaly ani volby do orgánů spolku.

Vzhledem k těmto skutečnostem přinášíme pro informaci členů návrhy výroční zprávy a zprávy o hospodaření za rok 2019, které budou náhradní členské schůzi předloženy ke schválení:

Zpráva o hospodaření za rok 2019

Položka	Náklady Kč	Příjmy Kč
věstníky	25 407,00	
zájezd 2019	53 230,00	60 500,00
ostatní služby (MyHeritage, překlady do sborníku, cestovné)	17 153,28	
pamět. deska Oráčov	40 898,00	
knihy	13 515,15	27 309,00
sbírka Trpísty		9 830,00
bankovní poplatky	3 395,63	
příspěvky na činnost		75 863,07
úroky		19,11
celkem	153 599,06	173 521,18
Hospodářský výsledek Kč 19 922,12		

Výroční zpráva za dobu od minulé členské schůze (12.10.2019)

Letošní výroční zpráva o činnosti zapsaného spolku EXULANT je na rozdíl od minulých let poměrně stručná. Omezení, která postihla celou společnost v souvislosti s covidem 19, narušila i činnost spolku, jak se o tom zmíním dále.

Minulá členská schůze a konference se konaly v sobotu 12. října 2019 ve sborovém domě baptistického sboru v Praze 4, Na Topolce 14. Zpráva o členské schůzi vyšla ve věstníku EXULANT č. 49 (1/2019). Konferenční přednášky Mgr. Romany Fojtové a Mgr. Jana Hudce vyšly ve věstníku EXULANT č. 50 (2/2020).

Výbor s náhradníky a zástupci revizní komise se sešel v roce 2020 dvakrát – 31. 1. 2020 a 20. 6. 2020. Na lednovém zasedání byla projednána příprava tradičních

akcí v roce 2020 – Memoriál Komenského, zájezd, setkání v Trpístech, konference a členská schůze a publikační činnost.

XII. ročník Memoriálu Jana Amose Komenského v Žacléři se ještě konal, ale zájezd a setkání v Trpístech byly vzhledem k epidemiologické situaci zrušeny.

Na červnovém zasedání výboru bylo rozhodnuto o tom, že zájezd po exulantských osadách (Velký Tábor, Bedřichův Hradec, Zelov) plánovaný na letošní rok, se ve stejném rozsahu uskuteční, bude-li to možné, v květnu 2021. Dále se výbor věnoval přípravě konference, členské schůze a přípravě voleb členů orgánů spolku.

Daňové priznání bylo podáno v řádném termínu a za vedení účetnictví a zpracování priznání děkujeme sestře Jiřině Vimpelové.

Spolek Exulant vydal v roce 2020 dvě publikace. Jde o knihy *Exulanti, vyhnanci a uprchlíci* (sborník přednášek připravených pro mezinárodní konferenci se stejným názvem, kterou pořádal EXULANT v roce 2016 v Litomyšli) a *Babičko, vyprávěj* (vzpomínky na život v Zelově očima babičky autora Vlastimila Pospíšila). Knihy vyšly péčí Mgr. Pavla Čápa a Ing. Dobroslava Stehlíka, za což jim patří velký dík.

Stejně jako v minulých letech vyšla dvě čísla věstníku EXULANT.

Dne 21. 6. 2020 byl spolek zastoupen při pietním shromáždění, pořádaném Kostnickou jednotou, k výročí popravy vůdců stavovského protihabsburského odboje na Staroměstském náměstí v Praze.

Dne 6. 7. 2020 se v Kynšperku nad Ohří konalo setkání rodáků ze slezského Husince, na kterém jim byly předány pamětní medaile. Medaile s vyobrazením husineckých pečeti vydala k loňskému výročí 270 let od založení Husince paní Patricie Suppala z finského Espoo, která má husinecké předky. Původně měla být medaile husineckým rodákům předána na plánované slavnosti přímo v Husinci. Protože se slavnost nekonala, byla předána touto formou. Za uspořádání zdařilého setkání děkujeme manželům Brahovým.

Chci Vám všem poděkovat za spolupráci i podporu naší činnosti. Chci vzpomenout

i bratra Jiřího Šmídu, dlouholetého pokladníka spolku, který v červnu zemřel. Jsme mu vděční za práci i přátelství. Především náš dík patří Hospodinu. Dobrořeč, má duše, Hospodinu, nezapomínej na žádná jeho dobrodíní!

Jan Bistranin

MALÝ PRŮVODCE VELKOU HISTORIÍ

V tomto opravdu malém putování se zastavíme na dvou místech, která jsou zcela mimo trasy výletníků po stopách reformační minulosti. Obě místa se nacházejí pár kilometrů od Teplic, na silnici vedoucí z tohoto města do Prahy. Tedy, kdysi jsem tudy autobusem pravidelně jezdil z Teplic do Prahy. Dnes už se jezdí jinudy, po dálnici z Drážďan. Takže lépe řečeno, nacházejí se na staré silnici z Teplic do Prahy po trase Prosetice, Bystřany, Úpořiny – a tady nemohu nevzpomenout osobnost, která mi vytane na mysli vždy, když slyším jméno obce Úpořiny, na Miroslava Titěru, dlouholetého kurátora (1964-1996) sboru Českobratrské církve evangelické v Teplicích. Byl to člověk velice skromný, ale pevný a odvážný ve víře. V dobách nepřátelského tlaku státní moci ve druhé polovině 20. století ustál nejen všechnu nepřízeň jako soukromě hospodařící rolník, ale s bratrem farářem Amosem Tejkalem nesl i tíži církevního protivenství. Putujeme-li po silnici téměř kolem domu Titěrových, vzpomínám na setkání evangelické mládeže, která se zde za normalizace konala bez dovolení „úřadů“. I to už vlastně patří k historii, po jejíž stopách putujeme. O několik kilometrů dál jsme na místě naší první zastávky.

ŽALANY

Obec leží na okraji Českého středohoří na starodávné cestě spojující Prahu se Saskem. Archeologové tu našli sídliště z mladší doby haštalské (700 – 400 př.n.l.) i slovanské pohřebiště z 10. – 11. století.

Při našem putování nás však především zajímá, že se tu v roce 1567 narodil a své dětství tu prožil Havel, po svém rodišti se

nazývající Žalanský. Nic nám jeho jméno neříká? Nechme se poučit přednáškou prof. Antonína Frinty, z níž jsou další informace. Frinta především píše, že „*jméno tohoto vyní-kajícího rodáka z kraje ústeckého (dříve litoměřického) bylo po Bílé hoře odsouzeno k zapomenutí a veřejně potlačeno..., knihy Žalanského byly za protireformace na jezuitském indexu, byly odebírány majitelům a páleny...*“. Skutečnost, že se dnes o Havlovi Žalanském téměř neví, jako kdyby potvrzovala, že se protireformační snaha o jeho vytěsnění z historické paměti, povedla.

Paradoxní ovšem je, že právě v době „temna“ bylo jeho jméno v Čechách velmi populární. Vždyť při pálení evangelických knih se v písni „Zapalte kacířské bludy, zkazte pekelné obludy“ zpívalo: „*Hořiž, hořiž Jene Huse, ať nehoří naše duše; hořiž, hořiž Martine Luthere, čert se o tvou duši dere*“ a po sloce v níž má hořet Zwingli, Kalvín a Melanchton následuje: „*Hoř i ty Havle Žalanský, zasloužilš dvě mastné facky; hořiž, hořiž, Jene Žižka, jak v smůle smažená šiška*“. Jak vidno, nacházel se Žalanský ve společnosti osobností, na které historie rozhodně nezapomněla. Jeho jméno však na dlouhou dobu z povědomí zmizelo a teprve v roce 1825 ho znovu objevil Josef Jungmann pro svou „Historii literatury české“. Do obecného povědomí se však nevrátilo.

Havel Žalanský přišel na svět blízko severní hranice Českého království, v prostředí, které tehdy bylo české a evangelické (podle A. Frinty byly Žalany pokatolictěny násilím v roce 1651). Pokřtěn byl v kostele v nedaleké Bořislavi a tam také vychodil farní školu. Pak z rodného kraje odchází. Studuje v Praze, kde na univerzitě dosahuje bakalářského titulu a pak se věnuje studiu teologie v anhlatském Zerbstu. Dosáhl výborného humanistického vzdělání a byl v Zerbstu ordinován ke kazatelské službě. Po návratu do vlasti působil jako farář církve podobojí v Jičíně (kde se oženil), ve Starém Bydžově, Ledči nad Sázavou a od roku 1602 v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře. Zde začínají vycházet tiskem jeho literární práce. V roce 1609, po vymožení majestátu na náboženskou svobodu

českými stavy, byl přizván k reorganizaci církevní správy vykonávané tzv. dolní kozistoři, tedy těch, kteří se hlásili k České konfesi z roku 1575. V roce 1610 se stává farářem v kostele sv. Jiljí na Starém Městě pražském. Už studium v Zerbstu jej zřejmě nasměrovalo k tomu, že se přiklání spíše k reformovanému vyznání, což v domácím prostředí vede k dobrým vztahům s Jednotou bratrskou. Ke dvoustému výročí upálení Mistra Jana Husa kázal v Betlémské kapli, která v té době patřila Jednotě.

V době, kdy došlo k bitvě na Bílé hoře, už byl velmi vážně nemocen a 10. března 1621 v Praze zemřel. Citujme ještě jednou prof. Frintu: „*Dostalo se mu ještě čestného pohřbu v kryptě jeho kostela, ale za nastalého zuření protireformačního nový katolický farář Ctibor Kotva, který v chrámu týnském zneuctil hrob Rokycanův, pošval r. 1623 luzu jezuity zfanatizovanou, která kosti Žalanského z rakve vyházela na ulici jako kořist psům.*“

Havel Žalanský používající i jméno Phaeton byl nejen horlivým kazatelem Slova Božího, ale díky svému humanistickému vzdělání se stal významným spisovatelem. Psal práce teologické, historické, obecně vzdělávací i moralistní. Řadu z nich lze v dnešní době najít v elektronické podobě na internetu. Prochází-li jimi zběžně i nezasvěcený čtenář, zaujme ho autorův odpor ke všem možným pověrám (ještě v dalších stolecích přetrvávajícím) a dalo by se říci i z dnešního pohledu mnohý sympatický náhled na život. Žalanského spisů je známo 26 a u dalších 18 je jeho autorství sporné. Protože patřily mezi ty, které byly za protireformace neúprosně ničeny, známe některé jen z názvů v Indexu knih zakázaných. Tajní evangelíci si je opisovali a někteří si je brali do exilu.

V roce 1724 vydal známý Václav Klejch v Žitavě Žalanského „Knížku o ctnosti anjelské“. Slovenští evangelíci vydávali jeho knihy ještě na začátku 20. stolecí. Kuriózní je, že když se v roce 1869 emancipující se Češi rozhodli slavit údajné 400. výročí Husova narození, neměli vlastně nic, co by bylo pro tuto příležitost použitelné ke knižnímu vydání. Sáhli proto k Žalanského kázání

z roku 1619 a nakladatel Kobr ho vydal pod názvem „Hus a Jeronym: mučenníci pro pravdu; ke cti a slávě pětistileté památky narození velikého mučenníka našeho Jana Husa opět na světlo vydáno“. Pro značný zájem vyšlo v roce 1873 druhé vydání.

Profesor Antonín Frinta se pokusil osobně v roce 1967 působit v Žalanech k obnovení památky jejich nejslavnějšího rodáka. Na jeho podnět, v roce 400. výročí narození Havla Žalanského, rozhodl Místní národní výbor, že po něm pojmenují základní školu, na níž umístí i pamětní desku. Nikdy k tomu nedošlo. Nutno ovšem dodat, že se žalanští postarali o to, že má na návsi pomník. Na podstavci stojí metrová busta Havla Žalanského z hořického pískovce od sochaře Jana Zhoře. Je to zřejmě jediná připomínka významného předbělohorského humanisty ve veřejném prostoru České republiky. Neměli bychom na něj zapomínat, zvláště srovnáme-li jeho dílo s tím, co bylo tištěno v Čechách ve zbytku 17. a v 18. století.

Ale putujme dál. Vystoupáme pár kilometrů do kopce na úpatí nejvyšší hory Českého středohoří Milešovky, kde leží obec

BOŘISLAV,

v níž nás vítá barokní kostel. První písemná zpráva o obci se nachází v listině krále Vladislava II. z roku 1169. Původní kostel byl z roku 1384, ale jak to bylo později moderní, byl roku 1717 barokně přestavěn. Je to právě ten kostel, ve kterém byl pokřtěn Havel Žalanský. A my zde vzpomeneme jeho významného vrstevníka, vzdělaného a ve své době respektovaného evangelického kazatele Michala Longolia. Narodil se asi v roce 1566 v západočeských Kralovicích, kde byl jeho otec duchovním v kostele sv. Petra a Pavla. Přízní majitele panství Kaceřov a Kralovice Floriána Gryspeka z Grysparu se dostalo Michalovi velmi solidního vzdělání v zahraničí (připomeňme, že synové Floriána Gryspeka Ferdinand a Vratislav na vlastní kůži prožili a přežili masakr evangelíků v Paříži při bartolomějské noci 24.8.1572, o čemž pak sepsali zprávu).

V otcových stopách nastoupil Michal Longolius dráhu duchovního české církve podobojí nejprve v městečku Chyšce v západních Čechách a potom, od roku 1592 do roku 1624, velkou část života prožil právě zde v Bořislavi. Po ustavení společné správy církví hlásících se k České konfesi (1611) se stal Longolius seniorem litoměřického děkanátu. Ve velmi úzkém vztahu byl s majiteli teplického panství, k němuž Bořislav patřila, rodinou Kinských (Vchynských).

Vzdělaný evangelický duchovní se věnoval nejen teologii, ale i astronomii a dalším vědám. Navázal přátelství s významnými osobnostmi – Janem Keplerem, Janem Jeseniusem, univerzitním rektorem Martinem Bacháčkem, humanistou Janem Campanem Vodňanským a dalšími. Byl velmi dobře informován o literárních novinkách i v sousedním německém jazykovém prostoru, kromě jiného i o díle významného teologa Johanna Arndta.

V roce 1610 vyšlo v Magdeburgu první úplné vydání Arndtova díla „Čtyři knihy o pravém křesťanství“. Spis, později velice oblíbený, přeložený do několika jazyků a vytištěný ve stovkách vydání, je považován za ideový počátek pietismu. Arndt nevede čtenáře jen k pasivnímu intelektuálnímu souhlasu s dogmaty, ale k živé víře, obrácení a osobnímu vztahu k Bohu. Tyto důrazy budou později důležité ve společenstvích tajných českých evangelíků.

Michal Longolius byl vůbec prvním překladatelem tohoto Arndtova díla a čeština byla první cizí jazyk, v němž vyšlo. Překlad dokončil v Bořislavi v roce 1615, dílo vyšlo v pražské tiskárně Daniela Karla z Karlsperga a jednotlivé díly Longolius připsal členům rodu Kinských a vzdělanému hejtmanovi teplického panství Matěji Milínskému z Milína. V dedikaci uvádí, že dílo má být průvodcem na cestu „údolím pláče“ k „nebeskému Jeruzalému“.

To se mělo za několik let naplnit. Po bělohorské bitvě a zahájené protireformaci musel v roce 1624 odejít do exilu Michal Longolius a poté i hejtman Milínský a členové rodu Kinských, kteří nechtěli změnit víru.

Longolius se usadil v Sasku v Geisingu, blízko českých hranic. Tady v roce 1628 umírá, je pohřben v místním luterském kostele a k hrobu ho doprovázela celá řada exulantských duchovních z Geisingu a blízkého Altenbergu. Česká verze Arndtova díla o pravém křesťanství patřila ke knihám, které mnohé exulanty provázely do nejistoty, a vzhledem k tomu, že i mezi tajnými českými evangelíky byla tato díla i v 18. století nacházena, sloužila jistě i jim k orientaci a povzbuzení v době duchovní tísně.

Na počátku 18. století využil Longoliovu překladu vysoce oceňovaný slovenský polyhistor, encyklopedista, filosof, spisovatel, pedagog a evangelický kazatel Matěj Bel. V roce 1715 překlad zkorigoval a doplněný o pátou knihu, kterou sám přeložil, celé dílo spolu s příznivcem evangelických exulantů Heinrichem Mildem v Halle nad Sálou vydali. Další zrevidované vydání pak vyšlo v době toleranční péči Michala Institorise Mošovského v Bratislavě v roce 1783. Význam zmíněného Arndtova díla pro české a slovenské evangelíky výstižně vyjádřila Jana Hubková slovy: *Arndtovy knihy o pravém křesťanství se vskutku osvědčily jako věrný průvodce upřímných křesťanských poutníků na různých cestách vedoucích „tímto údolím pláče k nebeskému Jeruzalému“.*

Na bořislavském kostele jedna pamětní deska je, netýká se však Michala Longolia. Snad se někdy v Bořislavi najde místo i pro veřejnou připomínku této významné osobnosti. A potomci exulantů, jejichž rodiče či prarodiče se po 2. světové válce usadili na Teplicku a Lovosicku při výletech do Českého středohoří překvapivě objeví, že i zde je leccos souvisejícího s historií jejich rodů.

Literatura:

Frinta A.: Havel Žalanský – Phaeton, Ústí n/L 1970;

Hubková J.: Mezikonfesní dialog a výměna myšlenek v českém a německém jazykovém prostoru 16.-18. století na příkladu a ohlasu překladatelského díla Michala Longolia Bořislavského, in *Reformace v německojazyčných oblastech českých zemí (1517-1945)*, Ústí n/L. 2019;

Malura J.: *Meditace a modlitba v literatuře raného novověku*, Ostrava 2015;

Štěříková E.: *Exulantská útočiště v Lužici a Sasku*, Praha 2004)

Jan Bistranin

ZÁJEZD EXULANTA

Protože se zájezd plánovaný na rok 2020 nemohl konat, chceme jej se stejným zaměřením uspořádat letos. **Bude-li to možné, měl by se konat v termínu 7.-9. května 2021.**

Zaměřen bude na návštěvu osad založených exulanty z 18. století ve Slezsku a v Polsku – Grodziec (Fridrichův Hradec) a okolí a Zelów. Předběžná cena za dopravu a ubytování je 1.800 Kč. Odjezd bude v 9.00 hod. z Pardubic, předpokládaný návrat do Pardubic před 18.00. hod. Přihlášky zasílejte do konce března 2021 na adresu Mgr. Pavla Čápa e-mailem: pavel.cap@email.cz; poštovní adresa: Brechtova 778/4, Háje, 149 00 Praha 4. Vzhledem k zatím nejasné epidemiologické situaci budou přihlášeným další informace upřesněny, stejně jako program a případná úprava ceny podle počtu přihlášených.

ZÁVĚREM

Opět děkujeme Vám všem, kteří pamatujete na činnost spolku Exulant svými finančními příspěvky. Z vašich darů hradíme i náklady na vydávání a rozesílání věstníku, který vychází v nákladu téměř 1000 ks. Číslo účtu spolku Exulant je **209898309, kód banky 0800.**

Podmínkou členství v našem spolku není osobní „příslušnost“ k exilu, resp. k reemigraci. Do svých řad zveme všechny zájemce o dědictví české reformace. Přihlásit se můžete písemně na adresu spolku nebo emailem na exulant@evangnet.cz. Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zaslání věstníku.

Výbor zapsaného spolku **EXULANT** svolává náhradní
ČLENSKOU SCHŮZI,

kteřá se uskuteční v **sobotu 19. června 2021 od 13.00 hodin** v baptistickém sboru v Praze 4, Na Topolce 14, se stejným programem jako měla mít členská schůze, která se nemohla konat v říjnu 2020.

Program:

Ustavení členské schůze (prezence, volby skrutátorů, zapisovatele a ověřovatele zápisu)
Výroční zpráva o činnosti spolku od minulé členské schůze (6.10.2018)
Zpráva o hospodaření spolku za rok 2019
Zpráva revizní komise
Volba členů výboru
Volba členů revizní komise

Výbor zapsaného spolku **EXULANT** svolává řádnou
ČLENSKOU SCHŮZI,

kteřá se uskuteční v **sobotu 19. června 2021 od 14.00 hodin** v baptistickém sboru v Praze 4, Na Topolce 14.

Program:

Ustavení členské schůze
Výroční zpráva o činnosti spolku
Zpráva o hospodaření spolku za rok 2020 a současný stav financí
Zpráva revizní komise
Další informace, návrhy, diskuse

Nemůžete-li se členské schůze zúčastnit, je vhodné, abyste písemně zmocnili jiné členy spolku k zastupování. Připravte si podněty pro naši další činnost.

***

**EXULANT, zapsaný spolek srdečně zve na každoroční
K O N F E R E N C I,**

kteřou pravidelně pořádá pro připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti.

Letošní konference se bude konat v **sobotu 19. června 2021 od 10.00 hodin** v baptistickém sboru v Praze 4, Na Topolce 14.

Zahájení konference bude v **10.00 hod.** Po úvodních bohoslužbách vyslechneme přednášky Prof. Dr. Jana Kumpéry ze Západočeské univerzity v Plzni: „Komenský a trauma Bílé hory“ a Dr. Jany Grollové z Ostravské univerzity: „Moudří vždy považovali za nejbezpečnější cestu k míru zapomenutí utrpených křivd“ (Jan Amos Komenský).

Po členských schůzích spolku se EXULANT se bude konat koncert žáků ZUŠ z Prahy – Řeporyjí pod vedením Mgr. Pavla Čápa.

V případě, že by se ze závažných důvodů nemohly konference a schůze konat, bude to uvedeno na našem webu nejméně týden předem.

Informační věstník zapsaného spolku EXULANT. Vydává EXULANT, zapsaný spolek. Vychází 2x ročně. Sídlo spolku i redakce: Jungmannova 22/9 (Husův dům), 110 00 Praha 1 – Nové Město, Česká republika. http://exulant.evangelnet.cz , registrace MK ev.č. E23692	ISSN 1801-514X